

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Veronika Urbanová

Práva putativního otce

Diplomová práce

Olomouc 2018

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Práva putativního otce“ vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 22. března 2018

.....
Veronika Urbanová

Tímto bych ráda poděkovala JUDr. Lence Westphalové, PhD. za trpělivost, vstřícnost a ochotu, se kterou ke mně přistupovala při vedení této diplomové práce.

Obsah

Seznam použitých zkratk	6
Úvod	7
1 Biologické, sociální a právní otcovství aneb kdo je putativní otec?	9
1.1 Biologické otcovství	9
1.2 Sociální otcovství	11
1.3 Právní otcovství	11
1.4 Putativní otec	12
2 Ústavněprávně a mezinárodněprávně zakotvená práva putativního otce a dítěte	13
2.1 Právo na respektování soukromého a rodinného života	13
2.2 Právo dítěte znát svůj původ	14
2.3 Kolize ústavněprávně a mezinárodněprávně zakotvených práv	15
3 Současná právní úprava určování otcovství	17
3.1 Prvá domněnka otcovství	17
3.1.1 Konverze první domněnky v druhou domněnku	18
3.2 Druhá domněnka otcovství	19
3.3 Třetí domněnka otcovství	21
3.3.1 Aktivní legitimace putativního otce k podání návrhu na určení otcovství	21
3.3.2 Návrh na určení otcovství k dítěti pravomocně osvojenému	23
4 Současná právní úprava popírání otcovství	25
4.1 Prvá domněnka otcovství	25
4.1.1 Aktivní legitimace k podání návrhu na popření otcovství	26
4.2 Druhá domněnka otcovství	29
4.2.1 Popírání druhé domněnky rodiči dítěte	29
4.2.2 Popírání druhé domněnky z moci úřední	29
4.2.3 Dovolání se neplatnosti souhlasného prohlášení rodičů o určení otcovství	31
4.2.4 Trestněprávní důsledky učinění nepravdivého souhlasného prohlášení rodičů	33
4.3 Třetí domněnka otcovství	34
5 Práva putativního otce ve světle judikatury ESLP a ÚS	35
5.1 Prvá domněnka otcovství svědčí muži, který není biologickým otcem dítěte	35
5.1.1 Nylund proti Finsku	35
5.1.2 Anayo proti Německu	36
5.1.3 Schneider proti Německu	37
5.1.4 Nález ÚS ze dne 16. května 2017, sp. zn. II. ÚS 3122/16	39

5.2	Souhlasné prohlášení o určení otcovství učiněné mužem, který není biologickým otcem dítěte.....	41
5.2.1	Ahrens proti Německu.....	41
5.2.2	Mandet proti Francii	43
5.3	Dílčí závěr.....	43
6	Právo na styk putativního otce s dítětem	45
6.1	Právo na styk putativního otce s dítětem za účinnosti ZOR.....	45
6.2	Právo na styk putativního otce s dítětem dle OZ.....	47
	Závěr	50
	Seznam použitých zdrojů.....	53
	Abstrakt.....	58
	Abstract	58
	Klíčová slova	59
	Key words.....	59

Seznam použitých zkratk

ČR	Česká republika
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
EU	Evropská unie
LZPS	usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů
NS	Nejvyšší soud
OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
OZ	zákon č. 89/2012, občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
POP	pokyn obecné povahy nejvyššího státního zástupce ze dne 5. listopadu 2003, o postupu státních zástupců při prošetřování předpokladů žaloby podle § 62 nebo § 62a zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění zákona 91/1998 Sb.
TZ	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
Úmluva	Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ze dne 4. listopadu 1950 ve znění Protokolu č. 14, který vstoupil v platnost 1. června 2010
ÚPD	Úmluva o právech dítěte ze dne 20. listopadu 1989, v aktuálním znění
ÚS	Ústavní osud
Ústava	Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
ZOR	zákon č. 94/1964 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
ZŘS	zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů
ZÚS	zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů
např.	například
ust.	ustanovení
sp. zn.	spisová značka
tj.	to je
tzn.	to znamená

Úvod

Předkládaná diplomová práce pojednává o právním postavení putativního otce v českém právním řádu, zejména zkoumá, jaká práva putativnímu otci poskytuje český právní řád (zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů) za účelem sladění jeho biologického a právního otcovství. Na právní postavení putativního otce je nahlíženo ve světle judikatury ESLP, jakož i judikatury tuzemských soudů, obzvláště ÚS a NS. Diplomová práce analyzuje také právní úpravu za účinnosti zákona č. 94/1964 Sb., o rodině tam, kde je to nezbytně nutné za účelem nastínění vývoje právní úpravy.

Určování a popírání otcovství je velice úzce spjato s vědou v oblasti DNA profilování, která jde mílovými kroky kupředu. Avšak česká právní úprava v oblasti určování otcovství stále setrvává na konstrukci tří vyvratitelných domněnek, v důsledku čehož může docházet k potlačení biologické reality, kterou jsme schopni určit téměř stoprocentně, realitou právní, jež vznikla na základě právních domněnek. Tento právní stav může vést k porušování práva putativního otce na soukromý a rodinný život, a to především v případě, kdy putativní otec chce zpochybnit právní otcovství muže, který prokazatelně není biologickým otcem dítěte. K těmto situacím dochází, zejména pokud matka dítěte setrvává v manželství s mužem odlišným od biologického otce dítěte, či do tohoto manželství před porodem dítěte vstoupí. Stejně tak může být pro putativního otce problematické, pokud matka dítěte učiní souhlasné prohlášení o určení otcovství s mužem odlišným od biologického otce dítěte, ať už záměrně či nikoliv. Domnívám se, že vzhledem k vývoji společnosti a vědy je žádoucí se těmito problémy zabývat a snažit se najít rovnováhu mezi realitou biologickou a právní tak, aby právní realita nepřevažovala tam, kde je to nespravedlivé a nežádoucí. Výzkumné otázky této diplomové práce proto zní: Poskytuje česká právní úprava putativnímu otci nějaké prostředky, pomocí kterých by se mohl právně spojit se svým biologickým dítětem? Je česká právní úprava postavení putativního otce v souladu s čl. 8 Úmluvy a judikaturou ESLP?

Cílem této diplomové práce je provést analýzu současné právní úpravy postavení putativního otce a zjistit, zda česká právní úprava dává putativnímu otci nějakou možnost, jak se domoci určení otcovství ke svému dítěti i proti vůli matky dítěte. Pomocí analýzy judikatury ESLP budu zjišťovat, zda je česká právní úprava postavení putativního otce v souladu se závěry zde vyslovenými. V případě, že je česká právní úprava postavení putativního otce nedostatečná či v rozporu s judikaturou ESLP, nastíním v závěru této práce právní úpravu *de lege ferenda*, která by lépe reflektovala práva putativního otce.

Jako hlavní výzkumnou metodu zpracování diplomové práce jsem zvolila analýzu právní úpravy a judikatury vnitrostátních i mezinárodních soudů, jakož i gramatický a teleologický výklad právních norem.

Diplomová práce se skládá z šesti kapitol, které se dále člení na podkapitoly. V první kapitole této práce v nezbytném rozsahu teoreticky definuji biologické, právní a sociální otcovství a zejména pak pojem „*putativní otec*“. V následující kapitole vymezím ústavněprávně a mezinárodněprávně zaručená práva, která požívá putativní otec a dítě samotné. Třetí kapitola této práce bude obsahovat teoretické vymezení určování otcovství včetně analytického rozboru aktivní legitimace putativního otce k podání návrhu na určení otcovství a ochrany putativního otce v případě pravomocného osvojení dítěte, doplněné o judikaturu z této oblasti. Na tuto kapitolu bude plynule navazovat kapitola čtvrtá, jež je věnována popírání otcovství. Zaměřím se zde na otázku, kdo je aktivně legitimován k podání návrhu na popření otcovství a do jaké míry je pro putativního otce využitelná možnost popření otcovství z moci úřední. V souvislosti s popřením otcovství se budu krátce věnovat i možnosti dovolání se neplatnosti určení otcovství souhlasným prohlášením rodičů a možnými trestněprávními důsledky nepravdivého souhlasného prohlášení rodičů. V páté kapitole této práce provedu analýzu judikatury ESLP za účelem posouzení, zda je česká právní úprava, jakož i rozhodování českých soudů, v souladu se závěry, které ESLP ve své judikatuře vyslovil. Pozornost zaměřím též na nedávný náleží ÚS, který se touto problematikou zabývá. Poslední kapitola této práce bude věnována právu na styk putativního otce s dítětem, aniž by byl určen jako právní otec dítěte, jak jej umožňuje česká právní úprava, ve světle náleží ÚS a judikatury ESLP.

Při psaní diplomové práce jsem vycházela z komentářové literatury, knižních publikací, odborných článků, příspěvků ze sborníku a příslušné legislativy. Dále jsem čerpala z judikatury vnitrostátních soudů a ESLP týkající se dané problematiky. Tímto tématem se dosud zabývaly zejména Doc. JUDr. Zdeňka Králíčková, Ph.D., JUDr. Renáta Šínová, Ph.D. a JUDr. Lenka Wesphalová, Ph.D., z jejichž literatury také v diplomové práci čerpám. Avšak i přes zdařilé příspěvky výše uvedených autorek dosud absentuje komplexní zpracování tématu, které tato diplomová práce nabízí. Vzhledem k předepsanému rozsahu pro tento druh kvalifikační práce se diplomová práce soustřeďuje především na hmotněprávní úpravu právního postavení a práv putativního otce a procesněprávní aspekty této problematiky ponechává dalšímu výzkumu.

1 Biologické, sociální a právní otcovství aneb kdo je putativní otec?

Protože právní předpisy nerozlišují pojmy biologické, sociální a právní otcovství, natož aby je explicitně vymezovaly a legálně definovaly, považuji za nezbytné úvodem této práce tyto pojmy vymezit, a to zejména pro lepší orientaci v textu, zachycení drobných odlišností a určení, kdo přesně se skrývá pod pojmem „*putativní otec*“.

Biologickým, sociálním a právním otcem může být současně jedna osoba, avšak zároveň může docházet k diferenciaci těchto postavení mezi odlišné osoby. Takové situace pak mohou způsobovat střety mezi zájmy a právy těchto osob navzájem, jakož i se zájmem dítěte samotného, jímž je mimo jiné „*soulad mezi biologickým, právním a sociálním rodičovstvím*“.¹ Následně vyvstává otázka, jaké otcovství by mělo být v případě tohoto střetu před ostatními upřednostněno. Podle názoru ESLP „*respektování rodinného života vyžaduje, aby biologická a sociální skutečnost převážila nad právní domněnkou (...)*“.² Avšak tento závěr ESLP učinil v případě, kdy právní domněnka byla v rozporu se skutečností, přáním dotčených osob a nepřinášela nikomu prospěch,³ proto nemůže být paušálně vztažen na všechny případy. Pokud tedy není soulad mezi právním, sociálním a biologickým otcovstvím dobře možný, „*je třeba s ohledem na konkrétní okolnosti případu uvážit, který z uvedených aspektů rodičovství převažuje*“.⁴

Pro následné vymezení biologického, sociálního a právního otcovství budu vycházet z předpokladu, že otec je buď pouze biologickým, sociálním, nebo právním otcem dítěte.

1.1 Biologické otcovství

Judikatura biologické rodičovství definuje jako „*rodičovství založené biologickými vazbami mezi dítětem a poskytovatelem genetického materiálu*“.⁵ Jako biologického otce dítěte tedy můžeme označit muže, který dítě skutečně zplodil a jemuž by v případě znaleckého dokazování svědčil znalecký posudek z oblasti DNA profilování.

Ačkoliv česká právní úprava neobsahuje jasnou formulaci, která by stanovila, zda má přednost biologické, právní či sociální rodičovství, ÚS dovedl, že „*rodina představuje primárně biologickou vazbu, pak sociální institut, který je teprve následně anticipován právní*

¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. července 2010, sp. zn. 21 Cdo 298/2010.

² Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 27. října 1994, *Kroonová a ostatní proti Nizozemí*, č. 18535/91, bod 40.

³ Tamtéž.

⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. července 2010, sp. zn. 21 Cdo 298/2010.

⁵ Tamtéž.

úpravou [...]. Rodina představuje společenství blízkých osob, mezi nimiž existují úzké vazby příbuzenské, psychosociální, emoční, ekonomické a další. Ačkoliv tedy v rovině sociální reality je pojem rodiny velmi proměnlivý [...], nelze přesto přehlížet, že základem rodinných vazeb je tradičně právě biologické pouto pokrevního příbuzenství mezi členy rodiny“.⁶ Tím tedy ÚS zdůraznil důležitost biologického rodičovství.

K důležitosti biologických vazeb se trefně vyjádřila i Eliška Wagnerová: „*O respektu k biologické rodině mluví už antická dramata. Víme, co postihlo Oidipa proto, že neznal pravé rodiče.*“⁷ *Nezpochybnuji důležitost sociálních vazeb – víme, jak jsou podstatné u adoptovaných dětí. Ale marná sláva, člověk je tvor jak racionální, tak animální. Pouto, které vzniká zrozením dítěte, se má proto chránit jako cosi ryziho a nefalšovaného. Soudy se nemají snažit ho předělat, ale respektovat.*“⁸ Důležitost biologické vazby mezi rodiči a dítětem se odráží taktéž v právu dítěte znát své rodiče (tj. znát svůj původ) a právu na jejich péči, které je zakotveno v čl. 7 odst. 1 ÚPD, stejně tak v čl. 32 odst. 4 LZPS.

Z tohoto vymezení vyplývá, že ačkoliv je česká právní úprava určování a popírání otcovství postavena na konstrukci právních domněnek, biologické rodičovství by mělo být při střetu s rodičovstvím založeným právními domněnkami a sociálním rodičovstvím přinejmenším respektováno a neopomíjeno a v některých případech dokonce upřednostňováno. Biologický otec dítěte se však v české právní úpravě objevuje pouze jako „*muž, který s matkou dítěte souložil v době, od které neprošlo do narození dítěte méně než sto šedesát a více než tři sta dní, (...)*“.⁹ Biologický otec má tedy dle české právní úpravy právo pouze na to, aby jeho otcovství bylo soudem určeno dle třetí domněnky otcovství.¹⁰ Všechna jeho další práva se pak odvíjí od jeho postavení jako právního otce dítěte.¹¹ Soud může naopak biologickému otci dítěte stanovit povinnost předem poskytnout částku potřebnou k výživě dítěte a příspěvek na úhradu nákladů spojených s těhotenstvím a porodem ještě nenarozeného dítěte, pokud to navrhne těhotná žena a jeho otcovství je pravděpodobné.¹² Tímto je však právní úprava práv a povinností biologického otce v OZ zcela vyčerpána.

⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 20. února 2007, sp. zn. II. ÚS 568/06.

⁷ NĚMEČEK, Tomáš. *Padni komu padni – Život a případy Elišky Wagnerové*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 65.

⁸ Tamtéž, s. 69.

⁹ § 783 odst. 2 OZ.

¹⁰ Za předpokladu, že právní otec dítěte dosud nebyl určen.

¹¹ BRUNCKO, Stanislav. *Kde se v zákoně skrývá biologický nebo sociální rodič?* In Dny práva 2012. Brno: Masarykova univerzita, 2013 [online]. law.muni.cz [cit. 25. ledna 2018]. Dostupné na <https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2012/files/rodičovství/BrunckoStanislav.pdf>.

¹² § 920 odst. 2 OZ.

1.2 Sociální otcovství

Dle NS můžeme mluvit o sociálním rodiči tam, „*kde rodič vykonává péči o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví a o jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj*“.¹³ Důvodová zpráva k OZ rozšiřuje pojem sociálního rodiče kromě manžela rodiče dítěte i o „*toho, kdo nejsa manželem žije manželským životem v rodinné domácnosti s rodičem dítěte a dítětem*“.¹⁴ Tento muž může být současně i otcem právním a biologickým. Pokud je dána tato jednota, požívá sociální otec ochranu, která vyplývá z jeho postavení jako právního otce dítěte. Jestliže však muži svědčí pouze postavení sociálního otce, nikoliv právního otce, jsou jeho práva právním řádem téměř opomenuta. OZ sociálního otce zmiňuje v § 885 OZ, který ukládá muži, jenž je manželem, druhem nebo partnerem rodiče dítěte, povinnost podílet se na péči a výchově dítěte v případě, že žije s dítětem ve společné domácnosti. Toto ustanovení pak stanovuje sociálnímu otci pouze povinnost péče o dítě jeho manžela, partnera, nebo druha, aniž by mu současně poskytovalo jakoukoliv ochranu.¹⁵

Problém tedy nastane hlavně v situaci, kdy matka dítěte ukončí vztah se sociálním otcem dítěte, mezi nímž a dítětem byla již vytvořena sociální vazba.¹⁶ V takových případech nezbývá sociálnímu otci, než se pokusit využít § 927 OZ a domáhat se práva na styk s dítětem jako osoba dítěti společensky blízká, se kterou si dítě již vytvořilo citový vztah,¹⁷ protože jinou ochranu mu právní řád neposkytuje.

1.3 Právní otcovství

Právní rodičovství definuje NS jako „*rodičovství založené na právních domněnkách, kdy rodičem je ten, koho zákon za rodiče dítěte považuje*“.¹⁸ Právním nebo také matrikovým otcem dítěte je muž, kterému svědčí jedna ze tří domněnek, na nichž je vystavěno určování otcovství v českém právním řádu. Právní domněnky jsou založeny na pravděpodobnosti a jsou vyvratitelné prostřednictvím institutu popření otcovství.¹⁹ V oblasti popírání otcovství je právnímu otci přiznána aktivní legitimace k podání návrhu na popření otcovství²⁰ a je tedy

¹³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. července 2010, sp. zn. 21 Cdo 298/2010.

¹⁴ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. 1. vydání. Ostrava: Sagit, 2012, s. 383.

¹⁵ K tomu shodně BRUNCKO, Stanislav. *Kde se v zákoně skrývá biologický nebo sociální rodič?* In Dny práva 2012. Brno: Masarykova univerzita, 2013 [online]. law.muni.cz [cit. 25. ledna 2018]. Dostupné na <https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2012/files/rodicovstvi/BrunckoStanislav.pdf>.

¹⁶ Tamtéž.

¹⁷ § 927 OZ.

¹⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. července 2010, sp. zn. 21 Cdo 298/2010.

¹⁹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 135.

²⁰ § 785 odst. 1 OZ, § 790 odst. 1 OZ.

oprávněn disponovat se svým postavením právního otce dítěte. Tato skutečnost staví právního otce bezesporu do nejlepší pozice v porovnání s biologickým a sociálním otcem v oblasti problematiky, jíž se tato práce zabývá.

1.4 Putativní otec

Jelikož laická veřejnost zřídka ví, koho si má pod tímto pojmem představit, mohlo by se zdát, že se jedná o pojmenování osoby, která se v běžném životě téměř nevyskytuje. Je tomu však právě naopak, protože do tohoto postavení se může dostat bez ohledu na projev své vůle jakýkoliv muž. Za tzv. putativního (nebo také domnělého) otce²¹ je považován „muž, který o sobě tvrdí nebo o němž je tvrzeno, že je otcem dítěte“²² nebo také muž, „který pravděpodobně dítě zplodil a usiluje o sladění svého biologického rodičovství s rodičovstvím právním a nejlépe také rodičovstvím sociálním. Mnohdy se tak děje proti vůli matky“.²³ Postavení putativního otce v českém právním řádu bude odlišné s ohledem na to, zda právní otec dítěte dosud nebyl určen, nebo zda již právní otcovství k dítěti svědčí jinému muži.²⁴ Putativní otec bude uplatňovat svá práva zejména v případech, kdy se stane právním otcem dítěte muž, který není jeho biologickým otcem, a putativní otec má zároveň zájem stát se právním otcem dítěte a sladit tak biologickou realitu s právním stavem.

Muži se do postavení putativního otce budou dostávat obzvláště v situacích, kdy matka dítěte ještě před porodem uzavře manželství s mužem, který není biologickým otcem dítěte, či pokud setrvá v manželství s mužem, se kterým dítě nepočala. Problematická situace pro putativního otce vznikne také v případě, kdy matka dítěte učiní souhlasné prohlášení o určení otcovství záměrně s jiným mužem, než je biologický otec dítěte. V neposlední řadě může putativní otec uplatňovat svá práva, pokud matka dítěte udělí souhlas s osvojením dítěte bez jeho svolení. Všechny tyto situace a možnosti, které putativnímu otcovi český právní řád nabízí k řešení nastalého stavu, budou v této práci následně postupně rozebrány.

²¹ V textu diplomové práce též jako „biologický otec“.

²² § 420 odst. 1 ZŘS.

²³ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Práva putativního otce aneb být či nebýt*. In Dny práva 2012. Brno: Masarykova univerzita, 2013 [online]. law.muni.cz [cit. 2. ledna 2018]. Dostupné na <https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2012/files/rodicovstvi/KralickovaZdenka.pdf>.

²⁴ K tomu shodně HORNÍČKOVÁ, Erika. Právní postavení domnělého otce (1.). *Právo a rodina*, 2017, roč. 19, č. 8, s. 4.

2 Ústavněprávně a mezinárodněprávně zakotvená práva putativního otce a dítěte

2.1 Právo na respektování soukromého a rodinného života

Ústředním právem, na kterém může být putativní otec dotčen, pokud bude usilovat o sladění biologického a právního otcovství, je právo na respektování soukromého a rodinného života dle čl. 8 Úmluvy. Vzhledem důležitosti tohoto práva pro obsah zpracovávaného tématu si dovolím stručně popsat mechanismus jeho ochrany.

Právo zakotvené v čl. 8 Úmluvy nepatří mezi práva absolutní a nederogovatelná, jedná se o právo, které má relativní povahu a může se dostávat do konfliktu s jinými lidskými právy.²⁵ Článek 8 Úmluvy ukládá státům negativní závazek zdržet se zásahů do článkem chráněných práv a respektovat je, čímž poskytuje ochranu jednotlivci proti zásahům ze strany státu.²⁶ Judikaturou ESLP již bylo dovozeno, že čl. 8 Úmluvy obsahuje kromě tohoto negativního závazku i pozitivní závazek státu respektovat soukromý a rodinný život prostřednictvím aktivního konání. Tyto pozitivní závazky pak mohou ukládat povinnost přijmout přiměřené a vhodné opatření k zajištění práva na respektování soukromého a rodinného života jednotlivců.²⁷

Pozitivní povinnost přijmout opatření k ochraně chráněného práva může být uložena státnímu orgánu, ale i jednotlivci či soukromému subjektu.²⁸ Avšak jedná se zde zejména o povinnost státu přijmout právní úpravu, „*kteřá bude bránit porušování určitých práv i ze strany soukromých osob, či která umožní efektivní realizaci určitého práva*“.²⁹ V případech negativních i pozitivních závazků je v každém případě zapotřebí dosáhnout spravedlivé rovnováhy mezi konkurujícími si zájmy jednotlivců a společnosti jako celku.³⁰

Algoritmus zkoumání skutečnosti, jestli bylo zasaženo do práva zaručeného čl. 8 Úmluvy, se liší podle toho, zda se jedná o negativní, nebo pozitivní závazek státu. Pokud stěžovatel namítá zásah do jeho práva ze strany orgánu veřejné moci, tedy porušení negativního závazku státu, soud nejprve zkoumá, zda orgán veřejné moci zasáhl do některých zájmů chráněných čl. 8

²⁵ KRATOCHVÍL, Jan. In KMEC, Jiří a kol. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 865.

²⁶ BARTOŇ, Michal a kol. *Základní práva*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 59-60.

²⁷ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 26. března 1985, *X a Y proti Nizozemí*, č. 8978/80, bod 23.

²⁸ HUBÁLKOVÁ, Eva. *Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika*. 1. vydání. Praha: Linde, 2003, s. 201.

²⁹ BARTOŇ, Michal a kol. *Základní práva*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 61.

³⁰ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 21. 2. 1990, *Powell a Rayner proti Spojenému království*, č. 9310/81, bod 41.

Úmluvy, dále zda byl zásah v souladu s právem a sledoval legitimní účel a na závěr, zda byl nezbytný v demokratické společnosti.³¹ Pokud stěžovatel namítá porušení pozitivního závazku státu, je úkolem soudu zkoumat, zda takový pozitivní závazek státu existoval. Soud v tomto případě porovnává a vyvažuje protichůdné zájmy, tedy zájem stěžovatele a opačný zájem společnosti, tedy veřejný zájem.³² V případě ochrany práv putativních otců bude klíčové zjistit, zda Česká republika naplňuje pozitivní závazek státu přijmout právní úpravu, která dostatečně chrání právo putativních otců na respektování soukromého a rodinného života zaručené čl. 8 Úmluvy.

Při procesu porovnávání protichůdných zájmů soud musí brát v potaz také volný prostor pro uvážení, tzv. „margin of appreciation“, kterým státy disponují při posuzování jednotlivých případů.³³ Volný prostor pro uvážení pak může být úzký nebo široký v závislosti na míře konsenzu členských států na dané otázce. ESLP v případech rozhodování o stížnostech putativních otců přiznává státům relativně široký prostor pro uvážení, a to především v důsledku neustálené shody a rozdílnosti právních úprav v oblasti aktivní legitimace k podání návrhu na popření otcovství v jednotlivých členských státech.³⁴ K této otázce ESLP uvádí, že „rozhodnutí dát stávajícímu rodinnému vztahu mezi dítětem a jeho právním otcem přednost před vztahem s jeho biologickým otcem spadá, co se týče právního postavení, do posuzované volnosti členského státu“.³⁵

Obdobné právo je zakotveno i v českém právním řádu, konkrétně v čl. 32 odst. 4 LZPS, který zaručuje právo rodičů na výchovu jejich dětí a zrcadlově také právo dětí na rodičovskou výchovu a péči.³⁶

2.2 Právo dítěte znát svůj původ

S ohledem na práva dítěte je významným dokumentem Úmluva o právech dítěte (ÚPD), kterou je ČR vázána a jež má přednost před zákonem dle čl. 10 Ústavy. Čl. 7 odst. 1 ÚPD stanoví: „Každé dítě je registrováno ihned po narození a má od narození právo na jméno, právo na státní příslušnost a pokud to je možné, právo znát své rodiče a právo na jejich péči.“³⁷ ÚPD tedy zakotvuje právo dítěte znát své rodiče, tj. znát svůj původ, avšak pouze v případě „pokud

³¹ KRATOCHVÍL, Jan. In KMEC, Jiří a kol. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 866.

³² Tamtéž, s. 885.

³³ Tamtéž, s. 886.

³⁴ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 22. března 2012, *Ahrens proti Německu*, č. 45071/209, bod 70.

³⁵ Tamtéž, bod 89.

³⁶ Čl. 32 odst. 4 LZPS.

³⁷ Čl. 7 odst. 1 ÚPD.

je to možné“. Králíčková uvádí, že „tato přirozená subjektivní práva dítěte, které [sic] Úmluva pouze chrání, by měla být prioritou při jakékoliv činnosti státu – ať už zákonodárné, soudní nebo výkonné“.³⁸

Česká právní úprava určování otcovství je založena na konstrukci vyvratitelných domněnek, tudíž nezaručuje právo dítěte znát svůj původ bezpodmínečně a za každých okolností, ale na druhou stranu je zajištěna stabilita rodinného prostředí a právní jistota ohledně statusových vztahů hned po narození dítěte. Domnívám se však, že i přesto je česká právní úprava v souladu s právem dítěte znát svůj původ dle čl. 7 ÚPD, a to hlavně díky dovětku „pokud je to možné“. Pokud se dítě narodí matce neprovdané či nedojde k souhlasnému prohlášení před matričním úřadem dle druhé domněnky otcovství, plní ČR závazek vyplývající z čl. 7 odst. 1 ÚPD zakotvením řízení o určení otcovství souhlasným prohlášením rodičů dle § 415 ZŘS.³⁹ Pokud matka uvede muže, kterého navrhuje jako otce dítěte, soud jej vyslechně, zda uznává, že je otcem dítěte. Pokud muž své otcovství uzná, dojde k souhlasnému prohlášení rodičů o určení otcovství, v opačném případě bude zahájeno řízení o určení otcovství na základě návrhu matky či opatrovníka dítěte.⁴⁰ V případě, že matka dítěte neoznačí žádného muže za otce dítěte, nelze na matce jakýmkoliv způsobem toto jednání vynucovat. Takové jednání by už bylo zásahem do soukromí matky, které je chráněno čl. 8 Úmluvy. V takové situaci bude právo dítěte znát své rodiče „pokud je to možné“ potlačeno v zájmu zachování práv matky dítěte.⁴¹

Právo dítěte znát svůj původ dle čl. 7 ÚPD je dále realizováno možností podat návrh na určení otcovství dle třetí domněnky otcovství, přičemž k tomuto návrhu je aktivně legitimován i putativní otec, a také prostřednictvím institutu popření otcovství.

2.3 Kolize ústavněprávně a mezinárodněprávně zakotvených práv

Pokud se putativní otec domáhá určení svého otcovství či popření otcovství právního otce proti vůli matrikových rodičů dítěte,⁴² dostává se do střetu více protichůdných práv různých osob. Na jedné straně je to právo putativního otce na soukromý a rodinný život zaručené čl. 8 Úmluvy, na straně druhé totožné právo matky dítěte a právního otce dítěte. Také dítě samotné

³⁸ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 64.

³⁹ K tomu shodně POLÁKOVÁ, Martina. Určení rodičovství z pohledu práva dítěte znát své rodiče deklarovaného Úmluvou o právech dítěte. *Právní rozhledy*, 2002, roč. 10, č. 2, s. 56.

⁴⁰ § 415 odst. 1, odst. 2, odst. 3 ZŘS.

⁴¹ K tomu shodně POLÁKOVÁ, Martina. Určení rodičovství z pohledu práva dítěte znát své rodiče deklarovaného Úmluvou o právech dítěte. *Právní rozhledy*, 2002, roč. 10, č. 2, s. 56 – 57.

⁴² Uvažuji bez ohledu na aktivní (ne)legitimaci putativního otce k podání návrhu na popření otcovství.

disponuje právem na rodinný život dle čl. 8 Úmluvy a nelze opomenout jeho právo znát svůj původ, které je zakotveno v čl. 7 ÚPD. S tím souvisí i požadavek na právní jistotu jedince ohledně jeho vlastní identity, tzn. aby bylo postaveno najisto „*kdo je čím rodičem, resp. kdo je čím dítětem*“,⁴³ jelikož zjištění identity svých příbuzných hraje klíčovou roli při poznání své vlastní identity. Zároveň by měl soud při rozhodování dbát na udržení stability a právní jistoty statusových poměrů a prostředí, v němž dítě vyrůstá. Při vyvažování těchto práv je nutné vždy upřednostnit nejlepší zájem dítěte, který „*musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí*“.⁴⁴ V zájmu dítěte je podle závěrů judikatury „*soulad mezi biologickým, právním a sociálním rodičovstvím*“,⁴⁵ který však v této situaci nemusí být možné plně uspokojit za účelem zachování jiných práv. Z výše uvedeného je zřejmé, že soudy při rozhodování nemohou stoprocentně vyhovět zájmům všech zúčastněných osob a zachovat plně jejich práva. Hlavním úkolem soudu by tedy mělo být poměřovat konkurující si zájmy všech zúčastněných osob s ohledem na konkrétní okolnosti daného případu, přičemž vždy sledovat nejlepší zájem dítěte.

⁴³ HRUBÁ, Michaela. *Lidskoprávní aspekty procesu sladování biologického a právního rodičovství*. In Sborník příspěvků z mezinárodní konference Dny veřejného práva konané na PrF MU. Brno: Masarykova univerzita, 2007 [online]. law.muni.cz [cit. 21. ledna 2018]. Dostupné na <<https://www.law.muni.cz/sborniky/Days-of-public-law/files/pdf/ustava/Hruba.pdf>>.

⁴⁴ Čl. 3 odst. 1 ÚPD.

⁴⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. července 2010, sp. zn. 21 Cdo 298/2010.

3 Současná právní úprava určování otcovství

K uvedení do problematiky práv putativního otce považuji za nezbytné teoreticky vymezit způsob určování otcovství v českém právním řádu, jakož i mechanismus následného popírání otcovství. Nejdříve osvětlím aktuální právní úpravu určování otcovství, jak je upravena dle OZ, a poté se zaměřím na práva putativního otce, která má v oblasti určování otcovství.

Známa zásada římského práva praví: „*mater semper certa est, pater semper incertus est*“, neboli „*matka je vždy jistá, zatímco otec je vždy nejistý*“. ⁴⁶ Ačkoliv tato římská zásada dnes již vzhledem k prudkému vývoji vědy v oblasti genetiky, díky němuž je genetický původ dítěte možné určit téměř stoprocentně, není aktuální, právní úprava založená právě na této zásadě setrvává ve světových právních řádech i nadále. I právní řád ČR váže určení otcovství na konstrukci tří vyvratitelných domněnek, které platí, pokud se neprokáže opak, a vychází i nadále z historického pojetí, dle kterého otcovství není možné určit stoprocentně. Účelem těchto právních domněnek je určit, kdo je s největší pravděpodobností otcem dítěte bez ohledu na genetický původ dítěte. ⁴⁷ Na základě jedné ze tří domněnek je určen muž, který je následně zapsán do rodného listu dítěte a je označován jako „*právní otec*“ nebo „*matrikový otec*“. ⁴⁸

3.1 Prvá domněnka otcovství

Prvá domněnka otcovství je zakotvena v § 776 odst. 1 OZ a stanoví, že „*narodí-li se dítě v době od uzavření manželství do uplynutí třístého dne poté, co manželství zaniklo nebo bylo prohlášeno za neplatné, anebo poté, co byl manžel matky prohlášen za nezvěstného, má se za to, že otcem je manžel matky*“. ⁴⁹ Tato právní domněnka pochází již z dob římského práva, kde platilo: „*pater est quem nuptiae demonstrant*“ neboli „*otcem je ten, kdo se s ženou oženil*“. ⁵⁰ Pokud se tedy narodí dítě vdané ženě, uplatní se primárně tato domněnka, a pokud otcovství následně nebude popřeno, nelze určit otcovství pomocí jiné domněnky. ⁵¹

⁴⁶ HENDRYCH, Dušan a kol. *Právní slovník*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 403.

⁴⁷ ŠÍNOVÁ, Renáta. In MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655 – 975*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 873.

⁴⁸ K tomu shodně TURONOVÁ, Jana, VOJTOVÁ, Tereza. *Otec jako slabší strana*. In COFOLA 2010: the Conference Proceedings, 1. edition. Brno: Masaryk University, 2010 [online]. law.muni.cz [cit. 25. ledna 2018]. Dostupné na <https://www.law.muni.cz/sborniky/cofola2010/files/slabi/Vojtova_Tereza_1655_.pdf>.

⁴⁹ § 776 odst. 1 OZ.

⁵⁰ KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 73.

⁵¹ ŠÍNOVÁ, Renáta. In MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655 – 975*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 875.

Prvá domněnka otcovství je založena na „pravděpodobnosti souladu právního, biologického, resp. genetického a sociálního rodičovství“⁵² a jejím hlavním účelem je zajistit jistotu a stabilitu statusových poměrů co nejdříve po narození dítěte.⁵³ Šínová uvádí jako hlavní účel první domněnky otcovství zejména zajištění existence „výchového a ekonomicky stabilního prostředí“.⁵⁴ Zároveň tato domněnka předpokládá, že manželé budou respektovat povinnosti manželů zakotvené v § 687 odst. 2 OZ, především povinnost věrnosti. Při aplikaci první domněnky otcovství však není rozhodující, zda je manžel matky skutečně biologickým otcem dítěte a jako právní otec tak může být určen i muž, který není biologickým otcem dítěte.⁵⁵

Jak vyplývá ze sociologických výzkumů, generace narozené v 70. letech 20. století již neváží společné soužití na vstup do manželství a upřednostňují nesezdané soužití a přibližně 90% partnerství mezi jedinci z mladších generací začíná právě nesezdaným soužitím.⁵⁶ Zároveň také roste podíl narozených dětí mimo manželství.⁵⁷ Z těchto výzkumů tedy vyplývá, že četnost aplikace první domněnky otcovství v současnosti klesá spolu s četností vstupu do manželství před založením rodiny. Právní úprava první domněnky otcovství je ale bezesporu pro narozené dítě tím nejlepším řešením vedoucím k co nejrychlejší a nejefektivnější úpravě jeho statusového poměru a založení právní jistoty v rodinněprávních vztazích. Je však třeba uvažovat nad tím, nakolik tato právní domněnka reflektuje biologické rodičovství a nakolik následně dochází k souladu mezi biologickou realitou a právními vztahy v současné společnosti. V případě takového nesouladu, ať už vznikl záměrně či nikoliv, mohou být totiž dotčena práva třetích osob, zejména práva biologického otce dítěte, na což by měla právní úprava reagovat.

3.1.1 Konverze první domněnky v druhou domněnku

Pro případ, že by manžel matky nebyl biologickým otcem dítěte, stanoví nově OZ v § 777 odst. 1 tzv. konverzi první domněnky v druhou domněnku. Pokud se dítě narodí v době mezi zahájením řízení o rozvod manželství a třístým dnem po rozvodu manželství, může být souhlasným prohlášením matky, matrikového otce a biologického otce založena nová vyvratitelná domněnka ve prospěch biologického otce dítěte a zároveň vylučující domněnku

⁵² KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 136.

⁵³ Tamtéž.

⁵⁴ ŠÍNOVÁ, Renáta. In MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655 – 975*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 875.

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ ŠŤASTNÁ, Anna, PALONCYOVÁ, Jana. První partnerská soužití českých žen a mužů a rostoucí význam kohabitací. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 2011, roč. 12, č. 2, s. 26.

⁵⁷ Tamtéž, s. 16.

manžela matky.⁵⁸ Předpokladem aplikace tohoto ustanovení je zahájení řízení o rozvod manželství (nebo řízení o prohlášení manželství za neplatné) podáním návrhu před narozením dítěte, okamžik narození dítěte mezi zahájením řízení o rozvod manželství (řízení o prohlášení manželství za neplatné) a třístým dnem od zániku manželství a podání návrhu na popření a určení otcovství na základě tohoto ustanovení do jednoho roku od narození dítěte. Dále je nutné, aby rozsudek o rozvodu manželství (prohlášení manželství za neplatné) nabyl právní moci a v neposlední řadě učinění souhlasných prohlášení manželem matky a putativním otcem, ke kterým se připojí matka dítěte.⁵⁹ Je třeba také poznamenat, že ačkoliv je konverze první domněnky ve druhou domněnku právním nástrojem ke sladění biologického a právního otcovství, nezkoumá se soulad popření otcovství a následného souhlasného prohlášení s biologickou realitou, proto je názorem vědecké veřejnosti, že i na popření otcovství dle § 777 odst. 1 OZ je třeba nahlížet jako na „*právní stav založený toliko vyvratitelnou domněnkou*“.⁶⁰

Díky této nové právní úpravě je zjednodušena cesta ke sladění biologického, sociálního a právního otcovství. Tato možnost je však využitelná pouze za předpokladu, že právní otec dítěte, bývalý manžel matky, bude chtít své právní otcovství popřít, nikoliv zachovat a zároveň sama matka bude mít zájem na tom, aby byl právním otcem dítěte otec biologický. Proto v případě, že právní otec dítěte či matka dítěte neprojeví vůli sladit genetický původ dítěte a jeho právní postavení, putativní otec nemá žádnou možnost domoci se sám aplikace tohoto ustanovení v jeho prospěch. Proto institut konverze první domněnky v druhou domněnku nelze považovat za významné zlepšení postavení putativního otce v právním řádu, nýbrž pouze za zjednodušení, zrychlení a zefektivnění popření a následného určení otcovství.

3.2 Druhá domněnka otcovství

Pokud nedošlo k určení otcovství na základě první domněnky otcovství a dítě tak nemá právního otce, může být otcovství určeno druhou domněnkou otcovství, která stanoví, že „*otcem je muž, jehož otcovství bylo určeno souhlasným prohlášením matky a tohoto muže*“.⁶¹ Souhlasné prohlášení činí tento muž a matka dítěte osobně před matričním úřadem nebo před soudem.⁶² Nezletilý rodič, který není plně svéprávný, nebo rodič, který je zletilý, avšak není

⁵⁸ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 137-138.

⁵⁹ ŠÍNOVÁ, Renáta. In MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655 – 975*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 882 -883.

⁶⁰ Tamtéž, s. 885.

⁶¹ § 779 odst. 1 OZ.

⁶² § 779 odst. 2 OZ.

plně svéprávný, může souhlasné prohlášení učinit pouze před soudem.⁶³ Souhlasné prohlášení matky a domnělého otce dítěte je zcela dobrovolné právní jednání, které je odrazem autonomie vůle a dohody mezi jednajícími a jeho účelem je především „*uvedení faktického, sociálního a biologického (genetického) rodičovství do souladu se stavem právním*“.⁶⁴ V nejčastějších případech souhlasné prohlášení činí nesezdané páry, ale není vyloučeno, že souhlasné prohlášení učiní muž - biologický otec dítěte, který s matkou dítěte nežije. Souhlasné prohlášení je možné učinit kdykoliv, jak k nasciturovi či nezletilému, tak k již zletilému dítěti.⁶⁵

V případě druhé domněnky otcovství se biologická vazba muže, který činí souhlasné prohlášení, a dítěte nezkoumá, pravdivost souhlasného prohlášení se tedy presumuje. V praxi pak vyvstává otázka, zda musí být muž činící souhlasné prohlášení skutečně biologickým otcem dítěte a zda je nezbytné, aby takto založené právní otcovství bylo ve shodě s otcovstvím biologickým a sociálním. Na tuto nejistotu pak navazuje otázka, jaké následky má prohlášení, jenž učiní muž, který není biologickým otcem dítěte. S ohledem na existenci § 793 OZ, který umožňuje soudu i bez návrhu zahájit řízení o popření otcovství, pokud muž, který učinil souhlasné prohlášení, nemůže být biologickým otcem dítěte, se vědecká veřejnost přiklání spíše k názoru, že souhlasné prohlášení by mělo odpovídat biologické realitě. Tomuto řešení nasvědčuje i právní úprava osvojení, jejímž účelem je právě přijetí cizího dítěte za vlastní.⁶⁶ Důvodová zpráva však v souvislosti s definicí příbuzenství zakotvenou v § 771 OZ uvádí, že pokud je otcovství založeno souhlasným prohlášením vůči muži, který není biologickým otcem dítěte, jedná se zde o právní fikci, a proto je třeba takové příbuzenství považovat za příbuzenství přirozené.⁶⁷ Ačkoliv by tedy souhlasné prohlášení o určení otcovství mělo odpovídat biologické realitě, pokud se tak nestane, muž takto určený je i přesto na základě právní fikce považován za přirozeného příbuzného dítěte a požívá všechna práva, která svědčí právnímu otci dítěte, bez ohledu na skutečnou biologickou realitu. V takovém případě může opět dojít k potlačení práv putativního otce, kterému je následně znemožněno domoci se právního otcovství, tak jako při aplikaci první domněnky otcovství. O možnostech, jaké má putativní otec v této situaci, bude pojednáno v kapitole zabývající se popřením otcovství.

⁶³ § 779 odst. 2 OZ, § 780 OZ.

⁶⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 586 – 587.

⁶⁵ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 141.

⁶⁶ Tamtéž, s. 142.

⁶⁷ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. 1. vydání. Ostrava: Sagit, 2012, s. 338.

3.3 Třetí domněnka otcovství

Není-li otcovství k dítěti určeno na základě první nebo druhé domněnky a dítě tedy nemá právního otce, „*může matka, dítě i muž, který tvrdí, že je otcem, navrhnout, aby otcovství určil soud*“.⁶⁸ Třetí domněnka otcovství stanoví: „*Má se za to, že otcem je muž, který s matkou dítěte souložil v době, od které neprošlo do narození dítěte méně než sto šedesát a více než tři sta dní, ledaže jeho otcovství vylučují závažné okolnosti.*“⁶⁹ Třetí domněnka otcovství je tak i nadále založena na souloži v kritické době, jak tomu bylo v § 54 odst. 2 ZOR. Nicméně „*skutečnosti vylučující otcovství se v praxi prokazují znaleckými posudky, [...] je-li prokázáno, resp. je vysoce pravděpodobné, že tvrzený otec s matkou dítěte v rozhodné době souložil*“.⁷⁰ Jedná se o znalecké posudky z oborů hematologie, gynekologie, lidské genetiky či sexuologie.⁷¹ Otcovství může být takto určeno k dítěti nezletilému, ale i zletilému v rámci soudního řízení, které je zahájeno na návrh matky, dítěte nebo muže, který tvrdí, že je otcem dítěte.⁷² Soud v této věci rozhoduje rozsudkem, který je konstitutivní a zakládá překážku věci rozsouzené.⁷³

3.3.1 Aktivní legitimace putativního otce k podání návrhu na určení otcovství

Muž, který o sobě tvrdí, že je otcem dítěte (domnělý či putativní otec), má právo podat návrh na určení otcovství na základě třetí domněnky otcovství od roku 1998, kdy došlo k novelizaci § 54 odst. 1 ZOR.⁷⁴ Tato novela nabyla účinnosti k 1. 8. 1998 a byla reakcí na judikaturu ESLP, zejména na rozhodnutí *Keegan v. Irsko*.^{75,76} ESLP zde řešil právo otce, který se u obvodového soudu domáhal, aby byl ustanoven poručníkem svého nemanželského dítěte a aby mu bylo přiznáno právo dítě vychovávat poté, co matka dítěte souhlasila s osvojením a dítě již bylo umístěno v adoptivní rodině. Nižší soudy přiznaly otci právo být jmenován poručníkem a právo dítě vychovávat.⁷⁷ Tomu se však bránili adoptivní rodiče dítěte u NS, který

⁶⁸ § 783 odst. 1 OZ.

⁶⁹ § 783 odst. 2 OZ.

⁷⁰ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 560.

⁷¹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 148.

⁷² Tamtéž, s. 146.

⁷³ Tamtéž, s. 147.

⁷⁴ „*Nedošlo-li k určení otcovství podle předchozích ustanovení, může dítě, matka i muž, který o sobě tvrdí, že je otcem, navrhnout, aby otcovství určil soud.*“

⁷⁵ ŠÍNOVÁ, Renáta. In MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655 – 975*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 930 – 931.

⁷⁶ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 26. května 1994, *Keegan proti Irsku*, č. 16969/90.

⁷⁷ Tamtéž, body 8. – 9.

učinil závěr, dle kterého princip blaha dítěte převáží nad uspokojením přání biologického otce a biologický otec tedy nemá právo stát se poručníkem dítěte.⁷⁸

ESLP následně rozhodl, že „osvojení dítěte narozeného mimo manželství bez vědomí a proti vůli jeho otce porušuje čl. 8 Evropské úmluvy lidských práv“.⁷⁹ ESLP ve svém rozsudku stanovil, že „pojem „rodiny“ není omezen pouze na vztahy mezi manžely, ale obsahuje v sobě i jiné faktické rodinné svazky, jestliže zúčastněné osoby spolu žijí, byť i mimo manželství“.

⁸⁰ESLP zde tedy postavil naroveň vztahy mezi manžely a vztahy mezi nesezdanými rodiči tak, že i tyto nesezdané svazky mají charakter rodinného soužití, a proto požívají ochrany, kterou jim poskytuje čl. 8 Úmluvy.⁸¹ Zároveň také přihlédl k čl. 7 ÚPD, dle kterého má dítě právo především na to, aby bylo vychováváno svými rodiči. V tomto případě soud shledal, že pokud irské právo umožňuje adopci dítěte bez vědomí a souhlasu biologického otce dítěte, dochází k porušení čl. 8 Úmluvy.⁸² Na základě tohoto rozhodnutí ESLP došlo v rámci novelizace ZOR ke zlepšení právního postavení putativního otce, který se díky aktivní legitimaci k podání návrhu na určení otcovství dle třetí domněnky může stát právním otcem dítěte i proti vůli matky. Díky aktivní legitimaci putativního otce k podání návrhu na určení otcovství je posíleno právo dítěte znát své rodiče dle čl. 7 odst. 1 ÚPD. Zároveň se tak podařilo zamezit situacím, kdy biologický otec měl zájem o dítě pečovat a plnit povinnosti vyplývající z jeho postavení, avšak matka dítěte odmítala podat návrh na určení otcovství.⁸³ Přiznání aktivní legitimace k podání návrhu na určení otcovství dle třetí domněnky hodnotím jako nezbytný první krok ke zlepšení právního postavení putativního otce.

V praxi však může nastat problematičtější situace, pokud matka dítěte učiní souhlasné prohlášení s jiným mužem poté, co domnělý otec podá návrh na určení otcovství, aby tak zabránila určení otcovství ve prospěch domnělého otce. Vzhledem k tomu, že návrh na určení otcovství může být úspěšný pouze tehdy, pokud dítě nemá právního otce v době vyhlášení rozhodnutí, musí soud postupovat dle § 424 ZŘS a řízení o určení otcovství zastavit. Soud, který vede řízení o určení otcovství, by měl zkoumat, zda je zastavení řízení v souladu se zájmem dítěte, zda respektuje právo dítěte znát svůj původ a právo na péči vlastními rodiči dle čl. 7 ÚPD, jakož i právo na respektování rodinného života dle čl. 8 Úmluvy. Šínová v tomto případě navrhuje, aby soud přerušil řízení o určení otcovství a využil § 793 OZ, dle kterého

⁷⁸ Tamtéž, bod 12.

⁷⁹ HADERKA, Jiří. Případ Keegan versus Irsko. *Právní rozhledy*, 1995, roč. 3, č. 8, s. 312.

⁸⁰ Tamtéž.

⁸¹ Tamtéž.

⁸² Tamtéž, s. 313.

⁸³ POLÁKOVÁ, Martina. Určení rodičovství z pohledu práva dítěte znát své rodiče deklarovaného Úmluvou o právech dítěte. *Právní rozhledy*, 2002, roč. 10, č. 2, s. 57.

může i bez návrhu zahájit řízení o popření otcovství, pokud putativní otec předloží potřebné důkazní prostředky k prokázání svého biologického otcovství. Nejdříve tedy dojde k popření otcovství muže, který s matkou dítěte učinil souhlasné prohlášení, a následně může soud pokračovat v řízení o určení otcovství domnělého otce.⁸⁴

Takové řešení hodnotím jako zcela legitimní cestu k zachování práv všech zúčastněných osob a jako vhodnou možnost zabránit matce dítěte ve snaze domnělého otce zcela účelově vyřadit z možnosti stát se právním otcem dítěte. Na druhou stranu je ale vždy nutné každý jednotlivý případ posuzovat s ohledem na jeho konkrétní okolnosti a specifika. Soud by měl sledovat pohnutky, které vedly zúčastněné osoby k výše uvedenému jednání, zejména pohnutky matky a právního otce dítěte. Dále je třeba analyzovat, zda mezi právním otcem dítěte nebo biologickým otcem dítěte a dítětem byly vytvořeny sociální vazby či nikoliv. Tímto postupem by měly být odlišeny případy zjevných pokusů o „vyblokování“ biologického otce ze života dítěte z vůle matky od případů, kdy snaha biologického otce domoci se právního otcovství může být naopak jakýmsi odvetným jednáním vůči matce a právnímu otci dítěte, aniž by byl biologický otec veden zájmem o dítě samotné.

3.3.2 Návrh na určení otcovství k dítěti pravomocně osvojenému

V souvislosti s osvojením dítěte poskytuje OZ putativnímu otci ochranu prostřednictvím § 830 odst. 1 OZ, který stanoví: „*Podá-li muž, který tvrdí, že je otcem osvojovaného dítěte, návrh na určení otcovství, nelze o osvojení rozhodnout, dokud o návrhu na určení otcovství nebude rozhodnuto.*“⁸⁵ Toto ustanovení zaručuje putativnímu otci nejen možnost vyslovit se k osvojení dítěte, ale také realizovat právo pečovat o své dítě jakožto vlastní rodič dítěte. Pokud putativní otec podá návrh na určení otcovství, musí být řízení, ve kterém je rozhodováno o osvojení, přerušeno do doby, než je rozhodnuto o návrhu na určení otcovství.⁸⁶

V praxi vyvstala otázka, zda je možné určit otcovství na základě třetí domněnky k dítěti, jež bylo již pravomocně osvojeno, a jeho právními rodiči jsou adoptivní rodiče. NS řešil případ, kdy matka dítěte dala souhlas k osvojení, aniž by o svém záměru biologického otce informovala, naopak jej uvedla v omyl a tvrdila mu, že dítě po porodu zemřelo. Biologický otec dítěte se pak následně domáhal návrhem u soudu, aby byl určen jako právní otec dítěte a aby mu dítě bylo svěřeno do jeho péče. NS ve svém rozhodnutí vyslovil, že „*muž, který o sobě tvrdí,*

⁸⁴ ŠÍNOVÁ, Renáta. In MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655 – 975*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 932.

⁸⁵ § 830 odst. 1 OZ.

⁸⁶ SEDLÁK, Petr. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 729.

že je otcem dítěte, neztrácí právní mocí rozsudku soudu o osvojení jinou osobou aktivní legitimaci domáhat se určení svého otcovství, ledaže by šlo o osvojení nezrušitelné“.⁸⁷ Dle NS „prostým osvojením nedochází k trvalému a definitivnímu (neměnnému a nezrušitelnému) zpřetrhání vazeb mezi osvojeným dítětem a „dosavadními“ rodiči“,⁸⁸ a pokud by došlo ke zrušení osvojení, rodičovská odpovědnost biologického otce k dítěti by byla obnovena. Z tohoto důvodu je třeba biologickému otci přiznat aktivní legitimaci k podání návrhu na určení otcovství. Zároveň však NS dodal, že „bude-li jeho otcovství určeno, soud nemůže rozhodnout – v případě trvajících účinků osvojení – o úpravě výchovy a výživy nezletilého dítěte, protože rodičovská zodpovědnost původních rodičů k dítěti v důsledku osvojení (jeho účinků) zanikla“.⁸⁹

Podle Šínové však návrh na určení otcovství, jehož účelem je zejména založení statusového poměru mezi biologickým otcem a dítětem, nemá smysl tam, kde tento poměr nemůže být založen z důvodu existence osvojení.⁹⁰ NS tedy rozhodl v duchu úsloví „vlk se nažral a koza zůstala celá“,⁹¹ jak trefně poznamenala Králíčková ve svém příspěvku zabývajícím se touto problematikou. V úvahu by tedy přicházela spíše určovací žaloba dle § 80 OSŘ, která by potvrdila biologické otcovství putativního otce v souladu s čl. 7 odst. 1 ÚPD.⁹² Pokud by bylo soudem určeno, že putativní otec je biologickým otcem dítěte, mohl by být využit postup dle § 927 OZ, který garantuje osobám příbuzným s dítětem právo na styk s dítětem. Tímto postupem by putativnímu otci byla přiznána alespoň minimální práva. Je však otázkou, zda je toto řešení zcela v souladu se zájmem dítěte, který musí být bezesporu předním hlediskem při řešení nastalé situace. Ačkoliv by bylo zaručeno právo dítěte znát své rodiče, tj. znát svůj původ dle čl. 7 odst. 1 ÚPD, dokud osvojení nebude dotčeno, nikdy by nemohlo být naplněno právo dítěte na jejich péči. Porušení práv putativního otce tedy vedlo ve výsledku k velice nešťastné situaci, kdy by následné přiznání práv putativnímu otci dle mého názoru již mohlo být vzhledem k věku dítěte (v době vydání rozhodnutí NS 3 roky) v rozporu s nejlepším zájmem dítěte.

⁸⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. listopadu 2011, sp. zn. 21 Cdo 4795/2010.

⁸⁸ Tamtéž.

⁸⁹ Tamtéž.

⁹⁰ ŠÍNOVÁ, Renáta. In MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655 – 975*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 933.

⁹¹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Práva putativního otce aneb být či nebýt*. In *Dny práva 2012*. Brno: Masarykova univerzita, 2013 [online]. law.muni.cz [cit. 2. ledna 2018]. Dostupné na <https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2012/files/rodicovstvi/KralickovaZdenka.pdf>.

⁹² ŠÍNOVÁ, Renáta. In MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655 – 975*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 933.

4 Současná právní úprava popírání otcovství

Otcovství založené právní domněnkou zpravidla odpovídá otcovství biologickému a sociálnímu. Český právní řád však připouští, že matrikovým otcem se může stát muž, který není biologickým otcem dítěte. Proto mají právní domněnky pro určování otcovství povahu vyvratitelných právních domněnek a platí, dokud není prokázán opak. Pokud tedy dojde k nesouladu mezi biologickým, sociálním a právním otcovstvím, poskytuje právní úprava možnost tento nesoulad napravit prostřednictvím institutu popření otcovství. Právní řád však současně stanoví k popírání otcovství prekluzivní lhůty, jejichž hlavním účelem je zohlednit „legitimní požadavek stability ve statusových poměrech (mnohdy) reflektující sociální dimenzi rodičovství“.⁹³ Tato stabilita však nesmí být samoučelem a převážit nad zájmy dotčených osob, proto právní řád nabízí možnosti, jak otcovství popřít i po uplynutí prekluzivních lhůt.⁹⁴

4.1 Prvá domněnka otcovství

Popření první domněnky otcovství manželem matky dítěte je zakotveno v § 785 odst. 1 OZ, dle kterého „manžel může do šesti měsíců ode dne, kdy se dozvěděl o skutečnostech zakládajících důvodnou pochybnost, že je otcem dítěte, které se narodilo jeho manželce, popřít své otcovství u soudu, nejpozději však do šesti let od narození dítěte“.⁹⁵ Otcovství lze popřít „narodí-li se dítě mezi stošedesátým dnem od uzavření manželství a třístým dnem po jeho zániku nebo prohlášení za neplatné [...] jen je-li vyloučeno, aby manžel matky byl otcem dítěte“.⁹⁶ Zvýhodněnou pozici požívá otec dítěte, manžel matky, pokud se dítě narodí před stošedesátým dnem od uzavření manželství.⁹⁷ V tomto případě postačuje, pokud manžel matky popře své otcovství, aniž by musel prokazovat, že dítě nezplodil. Rozsudek o popření otcovství má dle Králíčkové konstitutivní povahu,⁹⁸ nicméně „došlo-li k popření otcovství, právní jednání učiněná otcem jako zákonným zástupcem zůstávají nedotčena“.⁹⁹ Názory na povahu rozsudku však nejsou zcela jednotné. Dle Šínové je povaha rozhodnutí v paternitních věcech specifická. Rozsudek o popření otcovství nelze přiznat konstitutivní účinky, protože muž, jehož otcovství je popíráno, by byl považován za otce dítěte až do právní moci rozsudku, a dítě by tak mohlo mít více otců. Šínová se tedy přiklání spíše k názoru, že rozhodnutí o popření otcovství je

⁹³ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. O přibuzenství a švagrovství. *Právní rozhledy*, 2013, roč. 21, č. 8, s. 295.

⁹⁴ Tamtéž.

⁹⁵ § 785 odst. 1 OZ.

⁹⁶ § 786 odst. 1 OZ.

⁹⁷ § 786 odst. 2 OZ.

⁹⁸ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 140.

⁹⁹ § 895 OZ.

deklaratorní povahy a má právní účinky *ex tunc*, takže muž, jehož otcovství bylo popřeno, nikdy otcem dítěte nebyl.¹⁰⁰ S tímto názorem se ztotožňují.

4.1.1 Aktivní legitimace k podání návrhu na popření otcovství

Popírat otcovství je dle § 785 odst. 1 OZ oprávněn manžel matky, a to v subjektivní lhůtě šesti měsíců, nejpozději však v objektivní lhůtě šesti let.¹⁰¹ Kombinace subjektivní a objektivní lhůty by měla zaručit ochranu soukromého a rodinného života manžela matky dle čl. 8 Úmluvy a právo dítěte znát svůj původ dle čl. 7 odst. 1 ÚPD. Zároveň by však měla být zachována stabilita statusových poměrů dítěte tam, kde jsou vztahy mezi rodiči a dětmi již stabilizovány.¹⁰² Subjektivní lhůta je proto vázána na okamžik, kdy manžel matky počal mít pochybnosti, že není biologickým otcem dítěte, zároveň je však omezena objektivní lhůtou. Dále svědčí aktivní legitimace k podání návrhu na popření otcovství matce dítěte, která může „do šesti měsíců od narození dítěte popřít, že otcem dítěte je její manžel“.¹⁰³ V tomto případě se jedná o lhůtu objektivní.¹⁰⁴ Zvrátit uplynutí těchto lhůt je umožněno pouze na základě § 792 OZ, kde je zakotvena možnost prominutí zmeškání lhůty, pokud to vyžaduje zájem dítěte a veřejný pořádek.

Tímto je okruh osob aktivně legitimovaných k podání návrhu na popření otcovství uzavřen. Putativní otec není v případě, že otcovství je určeno na základě prvé domněnky otcovství, aktivně legitimován k podání návrhu na popření otcovství. Touto otázkou se hojně zabývá ESLP, který v rozhodnutí ve věci *Anayo proti Německu*¹⁰⁵ z roku 2010 vypracoval komparativní výzkum, který prokazuje, že k dané problematice není napříč právními úpravami států Rady Evropy jednotný přístup. Členské státy byly rozděleny do několika skupin podle toho, jaká práva zaručují putativnímu otci k dosažení právního otcovství a zda je putativní otec oprávněn ke styku s dítětem. V některých státech (např. Bosna a Hercegovina, Estonsko, Francie, Irsko, Portugalsko, Rusko, Slovinsko, Španělsko, Velká Británie, Ukrajina) může biologický otec dítěte popřít otcovství, které svědčí manželce matky, ve stanovené lhůtě. Následně může být

¹⁰⁰ ŠÍNOVÁ, Renáta. In MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655 – 975*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 948.

¹⁰¹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 139.

¹⁰² ŠÍNOVÁ, Renáta. In MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655 – 975*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 947.

¹⁰³ § 789 OZ.

¹⁰⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 140.

¹⁰⁵ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 21. března 2010, *Anayo proti Německu*, č. 20578/07.

biologický otec určen jako právní otec dítěte. Ve druhé skupině států (např. Belgie, Monako, Nizozemsko, Slovensko, Švýcarsko, Rakousko, Dánsko, Švédsko, Turecko) sice absentuje aktivní legitimace biologického otce k podání návrhu na popření otcovství manžela matky, avšak biologický otec dítěte může požadovat alespoň právo na styk s dítětem, pokud je tento styk v nejlepším zájmu dítěte, přičemž některé státy stanoví další podmínky. V poslední skupině států (např. Ázerbájdžán, Chorvatsko, Maďarsko, Itálie, Lucembursko, Polsko, Lichtenštejnsko, Česká republika¹⁰⁶) nemůže biologický otec dítěte žádat ani styk s dítětem.¹⁰⁷ Komparativní studie poukazuje na fakt, že názor na danou problematiku není napříč státy jednotný, a proto se ESLP ve svých rozhodnutích uchyluje k doktríně *margin of a appreciation* (volný prostor pro uvážení) a nechává členské státy, aby se samy rozhodly, zda by měl být putativní otec aktivně legitimován k podání návrhu na popření otcovství. Dle Šínové by zde však měla existovat možnost zasáhnout do statusového poměru založeného prvou domněnkou otcovství a *de lege ferenda* doporučuje založit aktivní legitimaci k podání návrhu na popření otcovství i pro putativního otce.¹⁰⁸ Zavedení aktivní legitimace k podání návrhu na popření otcovství by bylo pro putativní otce bezesporu tím nejlepším řešením, díky kterému by byla naplněna jejich práva na respektování soukromého a rodinného života dle čl. 8 Úmluvy. Je však třeba také sledovat zájem dítěte na stabilitě statusových poměrů a prostředí, v němž vyrůstá, jakož i práva matky dítěte a právního otce dítěte. Právě s ohledem na tyto aspekty zůstávám spíše konzervativní a zavedení aktivní legitimace k podání návrhu na popření otcovství pro putativní otce nehodnotím jako obecně nejlepší řešení.

Lze se setkat i s názorem, že judikaturou NS a ÚS¹⁰⁹ bylo dovozeno, „že za určitých [...] okolností může soud rozhodnout o této aktivní věcné legitimaci domnělého otce a jím podaný návrh na popření otcovství připustit“.¹¹⁰ Ani v jednom z konkrétních případů však taková možnost připuštěna nebyla, přikláním se tedy k názoru ÚS, dle kterého není s ohledem na dělbu moci v kompetenci soudů „doplnit“ či „dopsat“ aktivní legitimaci putativního otce k podání návrhu na popření otcovství.¹¹¹ Vzhledem k požadavku právní jistoty ve statusových otázkách tak není přípustné, aby soud mohl rozhodnout *contra verba legis*.¹¹²

¹⁰⁶ Stav k 21. prosinci 2010 – za účinnosti ZOR, dle OZ je již v § 927 zakotvena možnost práva na styk.

¹⁰⁷ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 21. března 2010, *Anayo proti Německu*, č. 20578/07, body 32. – 40.

¹⁰⁸ ŠÍNOVÁ, Renáta. In MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655 – 975*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 989.

¹⁰⁹ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. července 2010, sp. zn. 21 Cdo 298/2010 a usnesení Ústavního soudu ze dne 22. března 2011, sp. zn. IV. ÚS 2851/10.

¹¹⁰ HORNÍČKOVÁ, Erika. Právní postavení domnělého otce (2.). *Právo a rodina*, 2017, roč. 19, č. 9, s. 6.

¹¹¹ Nález Ústavního soudu ze dne 16. května 2017, sp. zn. II. ÚS 3122/16, bod 50.

¹¹² Tamtéž, bod 62.

Ačkoliv není putativní otec výslovně aktivně legitimován k popření otcovství, dle Svobody by na základě striktního gramatického výkladu § 420 odst. 1 ZŘS mohl být alespoň účastníkem řízení o popření otcovství, které bylo zahájeno na návrh osob aktivně legitimovaných k jeho podání. Nicméně takový výklad pravděpodobně nebyl záměrem zákonodárce a nemá ani oporu v hmotném právu, zejména v § 785 OZ. Dle Svobody se tak jedná pouze o nevhodné smíšení definice účastníků dvou různých řízení a putativní otec tedy nemá právo být účastníkem řízení o popření otcovství.¹¹³

Stejně tak není k podání návrhu aktivně legitimované dítě samotné, ačkoliv takovou úpravu sliboval návrh nového občanského zákoníku – vládní návrh z roku 2011 v § 769.^{114,115} Nakonec bylo toto ustanovení vypuštěno usnesením ústavně-právního výboru z 33. schůze, aniž by bylo v odborných komisích jakkoliv kritizováno.¹¹⁶ Nynější úprava se však rozchází s evropskými standardy, jakož i s úpravou této problematiky v § 159 obecného zákoníku občanského, jenž umožňoval dítěti popřít, že bylo zplozeno v manželství, pokud manžel zemřel před uplynutím popěrné lhůty.¹¹⁷ Dle mého názoru by bylo zavedení aktivní legitimace pro podání návrhu na popření otcovství pro dítě samotné žádoucí vzhledem k odpadnutí nutnosti chránit zájem dítěte na stabilním rodinném zázemí. Zároveň by tímto byla dítěti dána možnost, aby se mohlo samostatně rozhodnout, zda chce uvést biologickou realitu do souladu s právním stavem. V tomto případě tedy musím souhlasit s Králíčkovou, dle které je skutečnost, že dítě není aktivně legitimováno k podání návrhu na popření otcovství, v rozporu s právem dítěte znát svůj původ dle čl. 7 odst. 1 ÚPD.¹¹⁸

¹¹³ SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekonstrukci soukromého práva*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 75 – 76.

¹¹⁴ „*Otcovství může popřít i dítě poté, co nabylo plné svéprávnosti, nejpozději však do jednoho roku od dosažení zletilosti, popřípadě do jednoho roku ode dne, kdy se dozvědělo o skutečnosti, která otcovství k němu zpochybňuje, pokud se o ní dozvědělo až po dosažení zletilosti.*“

¹¹⁵ Návrh nového občanského zákoníku – vládní návrh, duben 2011 [online]. obcanskyzakonik.justice.cz [cit. 25. února 2018]. Dostupné na <
http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/OZ_Navrh_zakona_s_obsahem_11042011.pdf>.

¹¹⁶ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Aktuální problémy rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. Praha: Leges, 2013, s. 34.

¹¹⁷ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 572.

¹¹⁸ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 64.

4.2 Druhá domněnka otcovství

4.2.1 Popírání druhé domněnky rodiči dítěte

Pokud je otcovství určeno na základě druhé domněnky, je k podání návrhu na popření otcovství aktivně legitimován „muž, jehož otcovství bylo určeno souhlasným prohlášením rodičů, [...] jen je-li vyloučeno, že by mohl být otcem dítěte“.¹¹⁹ Soud zde musí zkoumat, zda existuje mezi právním otcem, jehož otcovství bylo založeno souhlasným prohlášením rodičů, a dítětem biologická vazba. Tuto skutečnost soud zpravidla zjišťuje pomocí znaleckého posudku z oblasti profilování DNA, je však připuštěno, že otcovství právního otce může být vyloučeno na základě jiných věrohodných důkazních prostředků.¹²⁰ Právní otec může popírat otcovství ve lhůtě šesti měsíců ode dne, kdy bylo otcovství souhlasným prohlášením rodičů určeno. Zákon dále stanoví, že „dojde-li k určení otcovství před narozením dítěte, neskončí lhůta dříve než šest měsíců po jeho narození“.¹²¹ Jedná se o prekluzivní lhůtu s objektivně určeným počátkem.¹²² Lhůta a počátek jejího běhu je tedy upraven odlišně od popěrné lhůty u první domněnky otcovství. Protože muž, který činí souhlasné prohlášení, má možnost si sám ověřit, zda je biologickým otcem dítěte ještě před tím, než souhlasné prohlášení učiní, a je srozuměn s důsledky tohoto právního jednání.¹²³ Jeho postavení je tedy odlišné od postavení manžela matky, který se stane právním otcem dítěte pouze na základě faktu, že setrvává v manželství s matkou dítěte, a neprojevuje tak explicitně svoji vůli stát se právním otcem dítěte. Lhůta k popření otcovství má prekluzivní povahu a v případě, že tato lhůta uplyne, OZ v § 792 poskytuje možnost prominutí zmeškání lhůty, pokud to vyžadují zájem dítěte a veřejný pořádek. Pokud je otcovství vyloučeno, může jej dále dle § 791 OZ popírat matka dítěte, a to ve stejné lhůtě, jako je stanovena pro otce dítěte. Putativní otec tedy není aktivně legitimován k podání návrhu na popření otcovství dle druhé domněnky otcovství.

4.2.2 Popírání druhé domněnky z moci úřední

Soud může zahájit řízení o popření otcovství i *ex offio*, pokud otec, jehož otcovství bylo určeno souhlasným prohlášením rodičů, nemůže být otcem dítěte, pouze však v případě, že to

¹¹⁹ § 790 odst. 1 OZ.

¹²⁰ ŠÍNOVÁ, Renáta. In MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655 – 975*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 972.

¹²¹ § 790 odst. 1 OZ.

¹²² KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 145.

¹²³ ŠÍNOVÁ, Renáta. In MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655 – 975*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 973.

vyžaduje zřejmý zájem dítěte a mají-li být naplněna ustanovení zaručující základní lidská práva.¹²⁴ Úvodem je třeba podotknout, že řízení o popření otcovství zahájené z moci úřední, přichází v úvahu pouze v případě, že otcovství bylo určeno na základě druhé domněnky souhlasným prohlášením rodičů. Otcovství založené prvou domněnkou pak nelze zpochybnit z moci úřední, ale pouze na návrh aktivně legitimovaných osob. Z toho vyplývá, že pro právní postavení putativního otce a jeho možnosti k dosažení svých práv je určující, zda bylo otcovství právního otce založeno prvou nebo druhou domněnkou otcovství. V případě první domněnky otcovství zůstávají práva putativního otce zcela mimo zájem zákonodárce. Avšak lze souhlasit s Šínovou, která v této souvislosti nedoporučuje toto oprávnění soudu vztáhnout i na otcovství založené prvou domněnkou, protože by tím došlo k zásahu do manželství mezi otcem a matkou dítěte.¹²⁵

Za účinnosti ZOR mělo stejnou funkci ust. § 62a ZOR. Účelem tohoto ustanovení bylo zejména zamezit obchodování s dětmi¹²⁶ a účel ust. § 793 je dle Králíčkové stejný.¹²⁷ Pravomoc zahájit bez návrhu řízení o popření otcovství však již nebyla svěřena nejvyššímu státnímu zástupci, ale přímo soudu. Za zřejmý zájem dítěte bylo dle POP třeba považovat 2 situace.¹²⁸ Jednak „uznání otcovství mužem, který nepochybnitelně nemůže být otcem dítěte, učiněné za účelem vytvoření podmínek pro vyjádření souhlasu společně s matkou k osvojení dítěte, je prostředek k obejití režimu stanoveného pro mezinárodní adopci“ a „uznání otcovství mužem, který nepochybnitelně nemůže být otcem dítěte, bylo vedeno zjištěnými důvody prospívajícími muži, který otcovství uznal, a popřípadě též matce, nebo jinými zavrženými důvody na újmu práva dítěte na zajištění tělesného, citového, rozumového a mravního vývoje a uspořádání osobních poměrů v otázce otcovství je vzhledem k hrozící újmě dítěti neodkladné, zejména hrozí-li zavlčení dítěte do ciziny nebo jiná vážná újma“.¹²⁹ Dle Králíčkové je tento výklad zřejmého zájmu dítěte možné převzít i pro interpretaci pojmu v rámci aplikace § 793 OZ.¹³⁰ Ztotožňuji se s názorem Šínové, dle které by dalším příkladem zneužití souhlasného prohlášení rodičů, kdy bude přicházet v úvahu využití § 793 OZ, mohl být „*akt pomsty matky vůči*

¹²⁴ § 793 OZ.

¹²⁵ ŠÍNOVÁ, Renáta. In MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655 – 975*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 989.

¹²⁶ SPÁČIL, Jiří, In HRUŠÁKOVÁ M. a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 298.

¹²⁷ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 594.

¹²⁸ Tamtéž, s. 595.

¹²⁹ Příl. 1, IV., bod 4. POP

¹³⁰ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 595.

genetickému otci dítěte“.¹³¹ Matka dítěte zde záměrně učiní souhlasné prohlášení s mužem, který není biologickým otcem dítěte, „aby tzv. vyblokovala skutečného genetického otce dítěte“¹³² a zabránila mu tak, aby se stal právním otcem prostřednictvím návrhu na určení otcovství.

Zůstává však otázkou, nakolik soudy budou ochotny postupovat tímto způsobem a využívat § 793 OZ pro účely hájení práv putativních otců. První vlaštovkou, která prokazuje, že obecné soudy akceptují aplikaci § 793 OZ pro účely ochrany práv putativních otců,¹³³ je usnesení ÚS, kterým byl odmítnut návrh stěžovatelky (matky dítěte), jímž brojila proti způsobu vedení řízení o popření otcovství, kterým mělo být zasaženo do jejího práva na rodinný život. Putativní otec zde podal návrh na popření otcovství, jenž bylo založeno souhlasným prohlášením matky dítěte a matrikového otce dítěte, ačkoliv nebyl aktivně legitimován k takovému podání. I přesto soud ve věci zadal vypracování znaleckého posudku a následně zahájil řízení dle § 793 OZ. ÚS návrh stěžovatelky odmítl jako nepřijatelný s odkazem na § 43 odst. 1 písm. e) a § 75 odst. 1 ZÚS a odůvodněním, že řízení před obecnými soudy dosud nebylo skončeno a nenáleží tedy do pravomoci ÚS zasahovat do řízení obecných soudů v době, kdy možná pochybení mohou obecné soudy napravit samy.¹³⁴ Z výše uvedeného vyplývá, že jak ÚS, tak obecné soudy by mohly v budoucnu aplikovat § 793 OZ nejen jako ochranu před obchodováním s dětmi, ale také jako prostředek k hájení práv putativních otců.

4.2.3 Dovolání se neplatnosti souhlasného prohlášení rodičů o určení otcovství

Od možnosti popřít otcovství založené druhou domněnkou je třeba odlišit možnost dovolat se neplatnosti souhlasného prohlášení rodičů, kterým bylo otcovství založeno. Tuto možnost zakotvuje § 782 OZ, který stanoví: „*Na prohlášení otcovství jako zvláštní projev vůle se použijí obecná ustanovení o právním jednání, není-li stanoveno jinak. Neplatnosti se však lze dovolat jen ve lhůtě pro popření otcovství.*“¹³⁵ Ačkoliv by toto ustanovení mělo pomoci vyjasnit dosavadní pochybnosti, a to především, zda je možné na souhlasné prohlášení o určení otcovství vztáhnout předpisy o právním jednání,¹³⁶ i přesto skýtá mnoho nejasností. Není zřejmé, zda se jedná o neplatnost relativní nebo i absolutní, zda je možné neplatnost souhlasného prohlášení

¹³¹ ŠÍNOVÁ, Renáta. In MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655 – 975*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 988.

¹³² Tamtéž.

¹³³ K tomu shodně HORNÍČKOVÁ, Erika. Právní postavení domnělého otce (1.). *Právo a rodina*, 2017, roč. 19, č. 8, s. 7.

¹³⁴ Usnesení Ústavního soudu ze dne 30. května 2017, sp. zn. IV. ÚS 1511/17.

¹³⁵ § 782 OZ.

¹³⁶ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. 1. vydání. Ostrava: Sagit, 2012, s. 342.

uplatnit pouze v soudním řízení, v jakém konkrétním řízení má být námitka neplatnosti uplatněna, či zda musí být při posuzování neplatnosti přihlíženo ke genetickému původu dítěte.¹³⁷ Vzhledem k rozsahu a zaměření této práce zde není možné obsáhnout všechny problematické aspekty tohoto ustanovení, proto se zaměřím pouze na ty, které by mohly determinovat práva putativního otce. Dle Králíčkové se zde jedná o nepřímou relativní neplatnost, která však musí být uplatněna výlučně v soudním řízení.¹³⁸ S takovým výkladem souhlasí i Šínová, dle které „relativní neplatnost souhlasného prohlášení lze uplatnit jen v rámci popření otcovství a ve lhůtách tomu stanovených“.¹³⁹ Ačkoliv zde zákon nestanoví, kdo je aktivně legitimován k dovolání se neplatnosti, dle Králíčkové se mohou neplatnosti souhlasného prohlášení dovolávat pouze matrikoví rodiče dítěte, což dovozuje ze skutečnosti, že popírat otcovství založené druhou domněnkou je dle zákona umožněno také pouze matrikovým rodičům dítěte.¹⁴⁰

NS za účinnosti ZOR řešil otázku, zda je souhlasné prohlášení rodičů o určení otcovství k dítěti, při němž matka i muž činící toto prohlášení věděli, že tento muž není biologickým otcem dítěte, absolutně neplatné pro obcházení ustanovení ZOR upravující osvojení. Soud zde stanovil, že institut souhlasného prohlášení rodičů slouží zejména „k uvedení biologického otcovství do souladu se stavem právním“¹⁴¹ a k uznání cizího dítěte za vlastní má být využit institut osvojení. Zároveň však stanovil, že „ne každé souhlasné prohlášení rodičů, u něhož muž i matka dítěte věděli, že prohlášení činí muž, který nemůže být biologickým otcem dítěte, nezbytně nutně obchází zákon. Při posouzení, zda souhlasné prohlášení rodičů obchází zákon, je třeba vzít do úvahy, zda takové určení je jednoznačně v rozporu s nejlepším zájmem dítěte“.¹⁴² Závěrem NS uvedl, že vliv na posouzení, zda souhlasné prohlášení matky dítěte a muže, který nemůže být biologickým otcem dítěte, obchází zákon, může mít i zjištění, zda biologický otec o dítě projevoval zájem či zda bylo souhlasné prohlášení rodičů učiněno za účelem vyloučit biologického otce dítěte z možnosti podat návrh na určení otcovství.¹⁴³ NS tedy připustil, že za určitých podmínek může být souhlasné prohlášení absolutně neplatné pro obcházení zákona.

¹³⁷ ŠÍNOVÁ, Renáta. In MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655 – 975*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 922 – 923.

¹³⁸ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 551.

¹³⁹ ŠÍNOVÁ, Renáta. In MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655 – 975*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 925.

¹⁴⁰ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 553.

¹⁴¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. dubna 2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011.

¹⁴² Tamtéž.

¹⁴³ Tamtéž.

V případě, kdy matka dítěte učiní záměrně souhlasné prohlášení o určení otcovství s mužem, který není biologickým otcem dítěte, s cílem zabránit putativnímu otci, aby se stal otcem právním, by mohla být absolutní neplatnost dovozena i pro rozpor s dobrými mravy. Přípuštění absolutní neplatnosti souhlasného prohlášení rodičů je však hodnoceno jako značně problematické. Nelze připustit, aby bylo souhlasné prohlášení rodičů v těchto případech *ex tunc* neplatné, protože právní úprava explicitně neodmítá souhlasné prohlášení muže, který není biologickým otcem dítěte a dobrovolně se ujímá role právního otce.¹⁴⁴ Akceptace absolutní neplatnosti výše uvedených jednání by také mohla závažně narušit právní jistotu ve statusových poměrech. Podle Šínové i v takových případech tedy dochází k účinnému určení otcovství a „nedostatky, které by jinak dle § 588 vedly k absolutní neplatnosti právního jednání, je nezbytné uplatnit opět v řízení o popření otcovství spolu s prokázáním genetického rodičovství, a to ve lhůtách k popření otcovství stanovených“.¹⁴⁵

Dle tohoto výkladu není putativní otec aktivně legitimován k dovolání se neplatnosti souhlasného prohlášení o určení otcovství. I v případě, že by mohlo být jednání rodičů činících souhlasné prohlášení považováno za absolutně neplatné, je dle názoru vědecké veřejnosti nutné uplatnit nedostatky, které by vedly k absolutní neplatnosti, v řízení o popření otcovství. K zahájení řízení o popření otcovství však putativní otec není aktivně legitimován a nezbyvá mu jiná možnost, než se pokusit iniciovat zahájení řízení o popření otcovství z moci úřední dle § 793 OZ.

4.2.4 Trestněprávní důsledky učinění nepravdivého souhlasného prohlášení rodičů

Souhlasné prohlášení o určení otcovství, které se nezakládá na skutečných biologických vazbách, jež je učiněno záměrně, může být kromě neplatnosti stíženo také trestněprávní sankcí. V této souvislosti bych ráda poukázala na usnesení ÚS, jímž byla odmítnuta ústavní stížnost, kterou se stěžovatelka domáhala zrušení rozhodnutí soudů, jimiž byla uznána vinnou ze spáchání přečinu poškození cizích práv dle § 181 odst. 1 písm. a) TZ. Tohoto přečinu se měla stěžovatelka dopustit tím, že v zjištěném úmyslu a po předchozí domluvě učinila souhlasné prohlášení s mužem odlišným od biologického otce dítěte, přičemž si byla vědoma, že toto prohlášení není v souladu s biologickou realitou. ÚS se ztotožnil s úvahou soudů, dle kterých jednáním stěžovatelky byla způsobena dítěti vážná újma, která spočívala v „*částečném odnětí jeho totožnosti a nezákonném zásahu do rodinných svazků dítěte s biologickým otcem*“¹⁴⁶.

¹⁴⁴ ŠÍNOVÁ, Renáta. K neplatnosti určení otcovství souhlasným prohlášením rodičů. *Soukromé právo*, 2016, roč. 4, č. 9, s. 8.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 9.

¹⁴⁶ Usnesení Ústavního soudu ze dne 23. září 2014, sp. zn. IV. ÚS 1379/14.

V důsledku zpřetrhání vazeb mezi dítětem a biologickým otcem dítěte došlo navíc ke ztížení jejich kontaktu. Soudy navíc zhodnotily, že je v rozporu se zájmy dítěte případný styk dítěte s mužem, který se stal právním otcem dítěte, aniž by měl s dítětem biologické či sociální vazby.¹⁴⁷

Zůstává otázkou, zda v případě, kdy je matka dítěte stížena trestněprávní sankcí za záměrně nepravdivé souhlasné prohlášení, dojde následně k uvedení právního stavu do souladu s biologickou realitou. Dle mého názoru by zde měl být aplikován § 793 OZ a tedy zahájeno řízení o popření otcovství z moci úřední. Pokud je totiž výše uvedené jednání kvalifikováno dle trestního práva jako trestný čin a je následně stíženo trestněprávní sankcí, tím spíše by měl být právní stav uveden do souladu s biologickou realitou.¹⁴⁸ Putativní otec však může dát toliko podnět k zahájení takového řízení.

4.3 Třetí domněnka otcovství

Otcovství, které je založeno třetí domněnkou, nemůže být dle OZ popřeno. Vzhledem k možnosti určit otcovství soudem téměř stoprocentně pomocí znaleckého dokazování, je absence popěrného práva u třetí domněnky otcovství logická a legitimní. Právní otec má možnost podat žalobu na obnovu řízení, žalobu pro zmatečnost či dovolání. Problematické zůstávají pouze rozsudky z dob, kdy dokazování nebylo na takové úrovni, aby biologické otcovství postavilo téměř na jisto.¹⁴⁹ ESLP se touto otázkou zabýval ve věci *Paulík proti Slovensku*,¹⁵⁰ avšak vzhledem k rozsahu a zaměření této práce se této problematice nebudu již dále věnovat.

S ohledem na práva putativního otce se domnívám, že vzhledem ke znaleckému dokazování v rámci řízení o určení otcovství, které bylo zahájeno na základě třetí domněnky otcovství, zde nebudou vznikat problematické situace. Je velmi nepravděpodobné, že by byl dle třetí domněnky jako otec určen muž, který není biologickým otcem dítěte.

¹⁴⁷ Tamtéž.

¹⁴⁸ K tomu shodně HORNÍČKOVÁ, Erika. Právní postavení domnělého otce (1.). *Právo a rodina*, 2017, roč. 19, č. 8, s. 7.

¹⁴⁹ ŠÍNOVÁ, Renáta. In MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655 – 975*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 939.

¹⁵⁰ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 10. října 2006, *Paulík proti Slovensku*, č. 10699/05.

5 Práva putativního otce ve světle judikatury ESLP a ÚS

V této kapitole se zaměřím na dvě problematické situace z pohledu judikatury ESLP a nálezu ÚS. Nejprve se budu věnovat případům, kdy se právním otcem dítěte stane muž, kterému svědčí prvá domněnka otcovství, aniž by byl současně biologickým otcem dítěte. A následně se zaměřím na rozhodnutí, která řeší otázku vzniku otcovství na základě souhlasného prohlášení muže, který není biologickým otcem dítěte.

5.1 Prvá domněnka otcovství svědčí muži, který není biologickým otcem dítěte

5.1.1 Nylund proti Finsku

Ve věci *Nylund proti Finsku*¹⁵¹ se ESLP zabýval stížností domnělého otce, který se před vnitrostátními soudy domáhal určení, že je biologickým otcem dítěte, ačkoliv se dítě narodilo do manželství a právním otcem dítěte byl proto manžel matky. Stěžovatel žil s matkou dítěte v době, kdy bylo dítě počato, avšak krátce po početí dítěte jejich vztah skončil a matka dítěte se ještě před narozením dítěte provdala za jiného muže. Vnitrostátní soudy zamítly návrh stěžovatele, kterým se domáhal určení, že je biologickým otcem dítěte, s odkazem na skutečnost, že takové určení by nezaložilo žádná práva ani povinnosti mezi biologickým otcem a dítětem, ale pouze by narušilo vztahy v rodině dítěte. Stěžovatel ve své stížnosti namítal, že neexistuje účinný prostředek, prostřednictvím kterého by bylo určeno, že je biologickým otcem dítěte a vnitrostátní právo tedy umožňuje matce dítě „právně unést“, čímž došlo k porušení čl. 6, 8 a 14 Úmluvy.

ESLP neshledal nic svévolného na postupu vnitrostátních soudů, naopak tento postup shledal jako přípustný v zájmu právní jistoty v rodinněprávních vztazích. Dle názoru ESLP je „ospravedlnitelné, že vnitrostátní soudy daly přednost zájmům dítěte a rodiny, ve které dítě vyrůstá před zájmem stěžovatele spočívajícím v určení biologického faktu“.¹⁵² ESLP závěrem podotkl, že dle vnitrostátního práva se může dítě po dosažení 15. roku věku samo rozhodnout, zda zahájí řízení o popření a určení otcovství. Na základě těchto úvah došel ESLP k závěru, že čl. 8 Úmluvy nebyl porušen. Stejně tak ESLP neshledal ani namítané porušení čl. 14 Úmluvy s ohledem na rozdílnost postavení osoby v manželství a mimomanželském soužití.¹⁵³

¹⁵¹ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 29. června 1999, *Nylund proti Finsku*, č. 27110/95.

¹⁵² Tamtéž.

¹⁵³ Tamtéž.

V tomto případě se stěžovatel nedomáhal práva na styk s dítětem, ale určení, že je biologickým otcem dítěte, přičemž oblast této problematiky přenechává ESLP do volného uvážení států, proto do tohoto rozhodnutí nikterak nezasahoval.

5.1.2 Anayo proti Německu

ESLP ve věci *Anayo proti Německu*¹⁵⁴ projednával stížnost stěžovatele původem z Nigérie, který byl nesporně biologickým otcem dvojčat narozených do manželství právních rodičů dětí. Matka dětí a právní otec dětí měli zájem vychovávat dvojčata společně v manželství se svými dalšími společnými potomky a odmítali jakýkoliv kontakt biologického otce s dvojčaty.¹⁵⁵ Okresní soud stanovil, že stěžovatel má právo na styk s dvojčaty jako osoba, která má k dětem úzké vazby, a to jednou za měsíc po dobu jedné hodiny. Tento styk vyhodnotil okresní soud jako souladný s nejlepším zájmem dětí, jímž je nutnost poznat jejich kořeny, jakož i pochopit jejich odlišnosti s ohledem na jejich africko-německý původ.¹⁵⁶ Odvolací soud změnil rozhodnutí okresního soudu tak, že zamítl stěžovatelův požadavek na právo na styk, protože stěžovatel nenesl v minulosti rodičovskou odpovědnost a mezi ním a dvojčaty nejsou vytvořeny sociální ani rodinné vazby, aniž by zkoumal nejlepší zájem dětí.¹⁵⁷

Dle názoru ESLP nelze kvalifikovat vztah stěžovatele a dvojčat jako rodinný život, jelikož stěžovatel nikdy nežil s matkou dětí a dětmi, navíc se s dětmi nikdy nesetkal.¹⁵⁸ Skutečnost, že mezi stěžovatelem a dětmi nevznikl vztah, který by bylo možné kvalifikovat jako rodinný život, však nelze přičítat k tíži stěžovatele, a to proto, že matka dítěte a právní otec dítěte, kteří jsou oprávněni rozhodovat o styku dvojčat s jinými osobami, odmítali kontakt stěžovatele s dvojčaty. Navíc vnitrostátní právo neumožňovalo stěžovateli domáhat se určení ani popření otcovství právního otce.¹⁵⁹ Dále z chování stěžovatele bylo zřejmé, že již před narozením a následně i po narození dvojčat projevoval skutečný zájem a přání stýkat se s nimi. A ačkoliv stěžovatel s matkou dětí nikdy trvale nežil, děti se narodily ze vztahu trvajících okolo dvou let, který nebyl pouze nahodilý.¹⁶⁰

ESLP zhodnotil negativně přístup vnitrostátního soudu, který odmítl stěžovateli přiznat právo na styk s jeho dětmi, z důvodu neexistence sociálního a rodinného vztahu k dětem a absence výkonu rodičovské odpovědnosti, aniž by zkoumal, zda by tento styk byl v nejlepším

¹⁵⁴ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 21. března 2010, *Anayo proti Německu*, č. 20578/07.

¹⁵⁵ Tamtéž, body 8. – 10.

¹⁵⁶ Tamtéž, body 11. – 13.

¹⁵⁷ Tamtéž, body 15. – 17.

¹⁵⁸ Tamtéž, bod 59.

¹⁵⁹ Tamtéž, bod 60.

¹⁶⁰ Tamtéž, bod 61.

zájmu dětí.¹⁶¹ Soud kriticky zhodnotil také rozhodnutí odvolacího soudu a poukázal, že stěžovatel dle vnitrostátního práva nemohl vykonávat rodičovskou odpovědnost a nebylo v jeho silách změnit vztah se svými dětmi, stejně jako nemohl realizovat styk se svými dětmi proti vůli právních rodičů.¹⁶² Dle ESLP bylo úkolem vnitrostátních soudů „spravedlivě vyvážit konkurenční práva, která jsou chráněna čl. 8 Úmluvy“ všech dotčených osob.¹⁶³ ESLP konstatoval, že vnitrostátní soudy selhaly v procesu spravedlivého vyvažování konkurujících si práv všech zúčastněných osob v dané věci, především však opomněly posoudit, zda by byl kontakt biologického otce s dvojčaty v jejich nejlepším zájmu. „Vzhledem k výše uvedenému soud dospěl k závěru, že důvody, pro které vnitrostátní soudy odmítly styk s dětmi, nebyly „dostatečné“ ve smyslu čl. 8 odst. 2 Úmluvy. Zásah do práva stěžovatele na jeho soukromý život proto nebyl „nezbytný v demokratické společnosti“. V důsledku toho došlo k porušení čl. 8 Úmluvy.“¹⁶⁴

5.1.3 Schneider proti Německu

Ve věci *Schneider proti Německu*¹⁶⁵ ESLP projednával stížnost domnělého otce, který tvrdil, že je biologickým otcem dítěte, jež se narodilo do manželství matky dítěte a právního otce dítěte. Manželé žili v době početí dítěte odděleně – manžel ve Velké Británii, manželka v Německu a měli spolu již jednu dceru. Matka dítěte udržovala intimní poměr se stěžovatelem. Poté co otěhotněla, přestěhovala se za svým manželem do Velké Británie, kde porodila dítě, které zamýšlela vychovávat společně se svým manželem. Stěžovatel tvrdí, že je biologickým otcem dítěte. Manželé uznávají, že stěžovatel by mohl být biologickým otcem dítěte, avšak stejně tak může být biologickým otcem dítěte i manžel matky dítěte.¹⁶⁶

Okresní soud zamítl návrh stěžovatele, kterým se domáhal styku s dítětem dvakrát měsíčně a pravidelných informací o vývoji dítěte, s odkazem na vnitrostátní právo, dle kterého nemá stěžovatel právo styku s dítětem, jelikož nemá k dítěti rodinnou ani sociální vazbu. Stěžovatel nemá ani právo popírat otcovství právního otce, protože mezi právním otcem dítěte a dítětem je již vytvořený sociální a rodinný vztah.¹⁶⁷ Odvolací soud návrh stěžovatele taktéž zamítl a stanovil, že zájmy dítěte a jeho právní rodiny na nerušeném rodinném životě převáží nad právy stěžovatele jako biologického otce. Dítě by dle soudu mělo i nadále vyrůstat ve své

¹⁶¹ Tamtéž, bod 67.

¹⁶² Tamtéž, bod 69.

¹⁶³ Tamtéž, bod 70.

¹⁶⁴ Tamtéž, body 71. – 73.

¹⁶⁵ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 15. září 2011, *Schneider proti Německu*, č. 17080/07.

¹⁶⁶ Tamtéž, body 6. – 10.

¹⁶⁷ Tamtéž, body 11. – 14.

rodině, aniž by mu byly poskytnuty jakékoliv informace o jeho skutečném původu, čímž by mohlo dojít k narušení důvěry v jeho rodinu.¹⁶⁸ ÚS odmítl ústavní stížnost stěžovatele¹⁶⁹ a zároveň stanovil, že postupem vnitrostátních soudů nebylo porušeno právo na respektování rodinného života.¹⁷⁰

Dle názoru ESLP pouhý biologický vztah bez dalších právních nebo skutkových okolností, které by svědčily o existenci úzkého osobního vztahu, nestačí k tomu, aby takový vztah požíval ochrany na základě čl. 8 Úmluvy.¹⁷¹ I přesto však může zamýšlený rodinný život požívat ochrany dle čl. 8 Úmluvy, a to zejména pokud nebyl rodinný život dosud realizován z důvodů, které nelze přičítat stěžovateli.¹⁷² Není tedy vyloučeno, že zamýšlený vztah stěžovatele k dítěti by mohl jako „*rodinný život*“ požívat ochrany dle čl. 8 Úmluvy. V případě, že tento zamýšlený vztah nedosahuje úrovně rodinného života, mohlo dojít minimálně k zásahu do soukromého života stěžovatele, který je také chráněn čl. 8 Úmluvy. ESLP po provedeném řízení došel k závěru, že „*rozhodnutí vnitrostátních soudů o odmítnutí práva na styk a poskytování informací o F. zasáhlo přinejmenším do jeho práva na respektování soukromého života*“¹⁷³, v důsledku čehož došlo k porušení článku 8 Úmluvy.¹⁷⁴ ESLP v odůvodnění svého rozhodnutí uvedl, že „*vnitrostátní soudy v rozhodovacím procesu nespravedlivě vyvážily protichůdné zájmy zúčastněných osob, v důsledku čehož neposkytly stěžovateli požadovanou ochranu jeho zájmů zaručených článkem 8 Úmluvy. Nezohlednily otázku, zda za konkrétních okolností projednávaného případu, by byl kontakt mezi F.¹⁷⁵ a stěžovatelem v nejlepším zájmu F. Dále také neposoudily zda, za konkrétních okolností případu, by vyhovění stěžovatelově žádosti o poskytování informací o osobním rozvoji F. bylo v zájmu dítěte nebo zda by alespoň v tomto ohledu měl být stěžovatelův zájem považován za nadřazený zájmům právních rodičů. Vnitrostátní soudy tedy neposkytly dostatečné důvody k odůvodnění jejich zásahu do čl. 8 odstavce 2. Úmluvy. Zásah do práva stěžovatele na respektování jeho soukromého života nebyl tedy „nezbytný v demokratické společnosti“.*¹⁷⁶ ESLP závěrem vyslovil, že „*s přihlédnutím k realitě rodinného života v 21. století [...] není přesvědčen, že nejlepší zájem dětí žijících se*

¹⁶⁸ Tamtéž, bod 18.

¹⁶⁹ Tamtéž, bod 22.

¹⁷⁰ Tamtéž, body 24. – 26.

¹⁷¹ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 1. března 2004, *L. proti Nizozemí*, č. 45582/99, bod 37.

¹⁷² Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 22. června 2004, *Pini a ostatní proti Rumunsku*, č. 78028/01, bod 143. a bod 146.

¹⁷³ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 15. září 2011, *Schneider proti Německu*, č. 17080/07, bod 90.

¹⁷⁴ Tamtéž, bod 105.

¹⁷⁵ Dítě.

¹⁷⁶ Tamtéž, bod 104.

*svým právním otcem, ačkoliv mají jiného biologického otce, může být skutečně určován obecnou právní domněnkou“.*¹⁷⁷

5.1.4 Nález ÚS ze dne 16. května 2017, sp. zn. II. ÚS 3122/16

ÚS se ve svém nálezu zabýval právy putativního otce, který namítal porušení práva na respektování soukromého a rodinného života podle čl. 10 odst. 2 LZPS a čl. 8 Úmluvy, práva na účinný prostředek nápravy podle čl. 13 Úmluvy a práva na spravedlivý proces podle čl. 36 LZPS a čl. 6 Úmluvy.¹⁷⁸ Nezletilá se v tomto případě narodila do existujícího manželství a podle první domněnky otcovství se otcem nezletilé stal manžel matky. Matrikový otec navíc v mezidobí utrpěl po těžké autonehodě vážná zranění, v jejichž důsledku trpí poruchou řeči a je odkázán na invalidní vozík. Putativní otec původem z Nigérie tvrdil, že je biologickým otcem nezletilé a domáhal se žalobou určení svého otcovství.¹⁷⁹ Okresní soud žalobu putativního otce zamítl s odůvodněním, že otcovství k nezletilé již bylo určeno na základě první domněnky otcovství, a proto je zde již vyloučeno domáhat se určení otcovství soudní cestou. Krajský soud rozsudek okresního soudu potvrdil.¹⁸⁰ Stěžovatel se tedy obrátil na ÚS a v ústavní stížnosti uvedl, že neplánuje usilovat o svěřeni dítěte do své péče, nýbrž chce pouze dosáhnout práva na styk.¹⁸¹ Matka a matrikový otec k ústavní stížnosti stěžovatele uvedli, že nezletilá vnímá jako svého otce právě matrikového otce. Zachování stávající situace považují za souladné se zájmem nezletilé na jistotě právního postavení nezletilé, který musí převážet nad požadavkem souladu biologického a právního otcovství.¹⁸²

Ačkoliv stěžovatel nepodal dovolání a nenaplnil tak požadavek subsidiarity, posoudil ÚS ústavní stížnost jako přípustnou. Dle ÚS „*stížnost svým významem podstatně přesahuje vlastní zájmy stěžovatele*“,¹⁸³ protože „*jde o typovou věc týkající se problematiky postavení tzv. putativních otců. Její právní úprava v českém soukromém právu totiž vyvolává několik ústavněprávních otázek*“. ¹⁸⁴ Dle názoru ÚS dosud v judikatuře ÚS chybí nález, který by poskytl odpovědi na vyvstanuvší otázky, proto shledal ústavní stížnost přípustnou.¹⁸⁵ ÚS vyšel z analýzy právní úpravy určování a popírání otcovství, které bylo založeno první domněnkou otcovství, srovnatelných členských států EU. Dle této analýzy „*právní řády sedmi zemí*

¹⁷⁷ Tamtéž, bod 100.

¹⁷⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 16. května 2017, sp. zn. II. ÚS 3122/16, bod 1.

¹⁷⁹ Tamtéž, body 2., 3.

¹⁸⁰ Tamtéž, bod 7.

¹⁸¹ Tamtéž, bod 16.

¹⁸² Tamtéž, bod 14.

¹⁸³ § 75 odst. 2 písm. a) ZÚS.

¹⁸⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 16. května 2017, sp. zn. II. ÚS 3122/16, bod 21.

¹⁸⁵ Tamtéž.

(Bulharsko, Chorvatsko, Maďarsko, Nizozemsko, Polsko, Rakousko, Slovensko) nepřiznávají žádné soukromé osobě mimo manžela či dítě [sic] aktivní legitimaci k určení/popření otcovství založeného první domněnkou otcovství. Naopak právní řády dalších sedmi zemí přiznávají za přesně vymezených podmínek aktivní legitimaci k určení/popření otcovství i domnělému otci (Francie, Finsko, Litva, Lotyšsko, Německo, Rumunsko, Slovinsko). V některých zemích je k podobnému kroku aktivně legitimováno státní zastupitelství, opatrovník nebo orgán sociální péče (Francie, Litva, Polsko, Švédsko). Z analýzy mj. vyplynulo, že v žádné z vybraných zemí není aktivní legitimace k popření otcovství vymezena tak úzce jako v České republice, kde ji mají jen matrikoví rodiče“.¹⁸⁶

Dle názoru ÚS v tomto případě neexistuje pozitivní závazek státu, dle kterého by měl být stěžovatel zapsán jako matrikový otec dítěte a „stát [...] nemá povinnost umožnit domnělému otci zpochybnit otcovství matrikového otce založeného první domněnkou“.¹⁸⁷ ÚS dále upozorňuje na existenci principu dělby moci mezi institucemi státu, v souladu s nímž není v jeho kompetencích „do práva na respektování soukromého života „dopsat“ ústavní nárok, o který se stěžovatel domněle opírá. Z tohoto důvodu nemůže ani do občanského zákoníku „doplnit“ aktivní legitimaci stěžovatele k podání popěrné žaloby“. ÚS shrnuje, že „stěžovatel jednoduše požaduje po státu konání, které z jinak ústavně zaručeného práva na respektování soukromého a rodinného života neplyne“.¹⁸⁸ Dle ÚS tak obecné soudy nikterak nepochybily, když vyslovily, že určení otcovství nepřipadá v úvahu, jelikož dítě již otce má a zároveň žádná z aktivně legitimovaných osob nepopřela ve lhůtě otcovství právního otce. Ústavní stížnost je tedy nedůvodná, a proto musí být zamítnuta. Ačkoliv shledal ÚS ústavní stížnost nedůvodnou, vzhledem k tomu, že věc přesahuje vlastní zájmy stěžovatele, konstatoval, že se „v obecné rovině jeví okruh aktivně legitimovaných osob k podání přinejmenším popěrné žaloby jako nepřiměřeně úzký. Zákonodárce by proto měl zvážit, zda mezi aktivně legitimované subjekty nezařadit alespoň dotčené dítě jakožto nejdůležitějšího účastníka daného právního vztahu (po rakouském vzoru) [...], nebo i muže, který o sobě tvrdí, že je biologickým otcem (po německém vzoru)“.¹⁸⁹ ÚS i přes závěr, který učinil o projednávané ústavní stížnosti, ve svém nálezu vyjádřil pochybnosti, „zda česká právní úprava spravedlivě upravuje zájmy biologických otců, zájem na jistotě právního postavení dítěte a obecně jeho nejlepší zájem“.¹⁹⁰ Dle názoru ÚS „by

¹⁸⁶ Tamtéž, bod 40.

¹⁸⁷ Tamtéž, bod 49.

¹⁸⁸ Tamtéž, bod 50.

¹⁸⁹ Tamtéž, bod 53.

¹⁹⁰ Tamtéž.

se biologickým vazbám mezi rodiči a dětmi měla přiznat větší váha¹⁹¹. Rovněž ÚS upozornil „že pro splnění požadavků plynoucích z judikatury ESLP musí mít domnělí biologičtí otci možnost dosáhnout alespoň styku s dítětem, o němž tvrdí, že je jejich“¹⁹².

ÚS ani obecné soudy nemohly dle účinné právní úpravy rozhodnout jinak, než návrh a následnou ústavní stížnost zamítnout, aniž by rozhodly *contra legem*. I přesto však považují tento náleží ÚS za důležitý první krok, který je nezbytný k rozpoutání debaty o tomto tématu. Zároveň ÚS poukázal na závěry judikatury ESLP, dle kterých je třeba umožnit putativnímu otci přinejmenším právo na styk s dítětem, pokud je to v zájmu dítěte. Tímto ÚS navedl putativní otce na postup, jež by pro ně měl být úspěšný, v případě snahy domoci se práva na styk s dítětem.

5.2 Souhlasné prohlášení o určení otcovství učiněné mužem, který není biologickým otcem dítěte

5.2.1 Ahrens proti Německu

Ve věci *Ahrens proti Německu*¹⁹³ ESLP projednával stížnost domnělého otce, který napadal otcovství právního otce, jenž bylo určeno na základě souhlasného prohlášení rodičů učiněného před narozením dítěte se souhlasem matky dítěte.¹⁹⁴ Ze znaleckého dokazování před okresním soudem vyplynulo, že právní otec dítěte není biologickým otcem dítěte, přičemž jako biologický otec dítěte byl na 99,99% označen domnělý otec.¹⁹⁵ Okresní soud následně žalobě domnělého otce vyhověl a určil, že je otcem dítěte. Tento rozsudek byl však krajským soudem zrušen a žaloba domnělého otce zamítnuta s ohledem na existenci sociálního a rodinného vztahu mezi právním otcem a dítětem.¹⁹⁶ Domnělý otec pak u ESLP namítal porušení čl. 8 Úmluvy, které mělo spočívat v neumožnění zpochybnění otcovství právního otce a stanovení jeho otcovství.¹⁹⁷ Stěžovatel namítal, že byl ochoten převzít rodičovskou odpovědnost za dítě, avšak matka dítěte se vyhýbala kontaktu s ním. Proto krátce po narození dítěte domnělý otec zahájil řízení o určení otcovství s cílem být určen jako právní otec dítěte a vykonávat rodičovskou

¹⁹¹ Tamtéž, bod 55.

¹⁹² Tamtéž, bod 61.

¹⁹³ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 22. března 2012, *Ahrens proti Německu*, č. 45071/209.

¹⁹⁴ Tamtéž, bod 7.

¹⁹⁵ Tamtéž, body 12., 14.

¹⁹⁶ Tamtéž, body 16. – 18.

¹⁹⁷ Tamtéž, bod 29.

odpovědnost k dítěti. V důsledku nevole matky nevznikl mezi domnělým otcem dítěte a dítětem rodinný vztah.¹⁹⁸

ESLP připomněl, že „pojem „rodinný život“ podle čl. 8 Úmluvy se neomezuje na vztahy založené na manželství a může zahrnout i *de facto* „rodinné“ vazby, kde strany spolu žijí mimo manželství, [...] zamýšlený rodinný život může výjimečně spadat do rozsahu čl. 8, zejména v případech, kdy skutečnost, že rodinný život ještě nebyl plně vytvořen, je v neprospěch stěžovatele [...]“.¹⁹⁹ „Zejména tam, kde to vyžadují okolnosti, se „rodinný život“ musí vztahovat na potenciální vztah, který se může vytvořit mezi dítětem narozeným mimo manželství a jeho vlastním otcem.“²⁰⁰ Soud však nebyl přesvědčen, že chování stěžovatele vedlo k vytvoření vztahu na úrovni rodinného života, avšak jeho stížnost projednal s ohledem na ochranu soukromého života stěžovatele. Soud odkázal na svoji dřívější judikaturu²⁰¹ a stanovil, že „čl. 8 Úmluvy musí být vykládán tak, že ukládá členským státům povinnost zkoumat, zda je v nejlepším zájmu dítěte umožnit jeho biologickému otci založit mezi nimi vztah, např. prostřednictvím přiznání práva na styk. V souladu s tím však také platí, že biologický otec nesmí být zcela vyloučen ze života jeho dítěte, ledaže jsou zde k tomu důležité důvody vyplývající z nejlepšího zájmu dítěte. To ale automaticky neznamená povinnost založit biologickému otci právo napadat status otce právního“.²⁰² Dle názoru ESLP čl. 8 Úmluvy nebyl porušen, a to zejména s odkazem na „nedostatek konsenzu mezi členskými státy v této otázce a na širší míru posuzovací volnosti [...]. Soud se domnívá, že rozhodnutí, zda by biologickému otci mělo být povoleno zpochybnit otcovství za daných okolností projednávaného případu, je na uvážení členského státu“.²⁰³ Soud tedy opět aplikoval volný prostor pro uvážení státu a respektoval vnitrostátní právní úpravu, jakož i rozhodnutí vnitrostátních soudů v otázce práva biologického otce napadat status právního otce dítěte.

¹⁹⁸ Tamtéž, bod 33.

¹⁹⁹ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 22. června 2004, *Pini a ostatní proti Rumunsku*, č. 78028/01, bod 143.

²⁰⁰ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 21. března 2010, *Anayo proti Německu*, č. 20578/07, bod 57.

²⁰¹ Zejména Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 21. března 2010, *Anayo proti Německu*, č. 20578/07.

²⁰² Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 22. března 2012, *Ahrens proti Německu*, č. 45071/209, bod 74.

²⁰³ Tamtéž, bod 75.

5.2.2 Mandet proti Francii

ESLP ve věci *Mandet proti Francii*²⁰⁴ projednával stížnost matky dítěte, matrikového otce dítěte a dítěte,²⁰⁵ kteří napadali rozhodnutí obecných soudů, jímž bylo zrušeno uznání otcovství ze strany manžela matky dítěte.²⁰⁶ Ke zrušení uznání otcovství došlo na základě návrhu domnělého otce,²⁰⁷ avšak proti přání dítěte. Soud prvního stupně na základě svědeckých výpovědí a dokazování konstatoval, že otcem dítěte je právě domnělý otec a v nejlepším zájmu dítěte je znát svůj skutečný původ. Soud tedy rozsudkem zrušil uznání otcovství právního otce a určil, že otcem dítěte je domnělý otec, jež bude také zaznamenán v rodném listě dítěte. Rodičovskou odpovědnost svěřil pouze matce dítěte²⁰⁸ a domnělému otci přiznal právo na styk s dítětem. Proti tomuto rozhodnutí brojil matrikový otec, matka dítěte i dítě samotné.²⁰⁹

ESLP zhodnotil postup vnitrostátních soudů jako souladný s nejlepším zájmem dítěte, který dle vnitrostátních soudů nespočívá v „zachování pouta již vzniklého a zachování citové stability rodiny, ve které se nachází, ale ve zjištění pravdy o jeho skutečném původu a určení příbuzenského vztahu odpovídajícího skutečnosti. Soud konstatoval, že rozhodnutí vnitrostátních soudů neupřednostňuje nepoměrně zájem G. nad zájem třetího stěžovatele, ale směřuje k tomu, aby se zájem jednoho i druhého alespoň částečně spojily v jedno“.²¹⁰ Na základě výše uvedeného ESLP konstatoval, že nedošlo k porušení čl. 8 Úmluvy.²¹¹

ESLP v tomto případě respektoval poměrně široký volný prostor pro uvážení států a do rozhodnutí vnitrostátních soudů nezasahoval, čímž vyhověl zájmům domnělého otce i přes vyslovené přání dítěte.

5.3 Dílčí závěr

V otázce, zda přiznat putativnímu otci aktivní legitimaci k popření otcovství právního otce je ESLP spíše zdrženlivý a respektuje volný prostor pro uvážení států s ohledem na rozdílnost právních úprav této otázky v jednotlivých státech. Avšak co se týče práva na styk putativního otce s dítětem, zde již ESLP do rozhodnutí vnitrostátních soudů zasahuje poměrně hojně.

²⁰⁴ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 14. ledna 2016, *Mandet proti Francii*, č. 30955/12.

²⁰⁵ V přímé citaci také jako „*třetí stěžovatel*“.

²⁰⁶ Manžel matky dítěte nejprve uznal své otcovství, později s matkou dítěte vstoupil již podruhé do manželství.

²⁰⁷ V přímé citaci také jako „G“.

²⁰⁸ Česká právní úprava na rozdíl od francouzské právní úpravy neumožňuje, aby rodičovská odpovědnost byla v takovém případě přiznána pouze jednomu z rodičů a druhému rodiči svědčil pouze statut právního rodiče dítěte.

²⁰⁹ Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva - Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 14. ledna 2016, *Mandet proti Francii*, č. 30955/12. [online]. hudoc.echr.coe.int, [cit. 12. ledna 2018].

Dostupné na <[https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-169296"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{)>.

²¹⁰ Tamtéž.

²¹¹ Tamtéž.

V několika z analyzovaných rozsudků ESLP stanovil, že vnitrostátní soudy zasáhly do čl. 8 Úmluvy, pokud nezkoumaly, zda je styk putativního otce s dítětem v nejlepším zájmu dítěte a *a priori* takový styk zamítly. Právo na styk putativního otce s dítětem musí být zvažováno i v případě, kdy vztah mezi putativním otcem a dítětem dosud nebyl vytvořen a jedná se zatím o tzv. *potenciální rodinný život*. Lze tedy shrnout, že rozhodovací tendence ESLP se kloní směrem k umožnění faktického styku putativního otce s dítětem, je-li to v nejlepším zájmu dítěte, zatímco otázky právního otcovství nechává v kompetencích členských států vzhledem k velké rozdílnosti vnitrostátních právních úprav. Ve stejném smyslu rozhodl i ÚS ve svém nálezu, kde považuje za souladné s judikaturou ESLP přiznat putativnímu otci právo na styk s dítětem, což teoreticky současná právní úprava umožňuje.

6 Právo na styk putativního otce s dítětem

6.1 Právo na styk putativního otce s dítětem za účinnosti ZOR

ZOR výslovně neupravoval právo putativního otce na styk s nezletilým dítětem, nicméně judikaturou bylo dovozeno, že tento styk může být analogicky odvozen od § 27 odst. 4 ZOR.^{212,213} Někteří autoři zastávají názor, že právo na úpravu styku s dítětem je možné odvodit analogicky pomocí argumentace *a maiori ad minus* z § 45 odst. 1 ZOR. Pokud by totiž bylo možné svěřit dítě do péče jiné fyzické osoby než právního rodiče, tedy i do péče putativního otce, mělo by být možné také upravit styk s jinou osobou, než je právní rodič nezletilého dítěte.²¹⁴ S tímto názorem se s ohledem na diametrální odlišnost institutu náhradní rodinné péče a práva na styk však neztotožňují.

Klíčovým v této otázce byl náleží ÚS, který řešil situaci, kdy biologický otec o dítě určitou dobu pečoval, v důsledku čehož mezi ním a dítětem vznikl citový vztah, který však byl narušen rozpadem vztahu s matkou dítěte. Matka dítěte následně učinila nepravdivé souhlasné prohlášení s jiným mužem a založila tak otcovství ve prospěch muže, který nebyl biologickým otcem dítěte. Tímto zcela vyloučila biologického otce z možnosti uplatnit svá práva vyplývající z rodičovské odpovědnosti. Obecné soudy dospěly k závěru, že biologický otec, jehož biologické otcovství je nesporné a není stranami zpochybnováno, je nadán aktivní legitimací k podání návrhu na úpravu styku, přičemž je třeba vycházet analogicky z § 27 odst. 4 ZOR. Tento závěr shledal ÚS jako ústavně souladný. Dále obecné soudy zjišťovaly, zda je v zájmu nezletilého, aby byla stanovena úprava styku s biologickým otcem. Okresní soud dospěl k závěru, že styk dítěte s biologickým otcem je v zájmu dítěte, naopak krajský soud vycházejíc ze stejných skutkových závěrů tento styk vyhodnotil jako nesouladný se zájmem dítěte. ÚS zkritizoval postup krajského soudu a uvedl, že „otázku, zda v tomto případě zájem nezletilého dítěte vyžaduje udržení a rozvíjení rodinných a citových vazeb s biologickým otcem, přitom nelze [...] posuzovat zcela formálně a fakticky zohlednit pouze to, zda nezletilý momentálně má dobré vztahy ve stávající rodině matky, aniž by bylo přihlédnuto k tomu, zda vůbec s ohledem na svůj věk, postoje matrikových rodičů a tendenci jednat dle jejich očekávání, měl možnost pokračovat v rozvíjení dosavadního vztahu se svým biologickým otcem“.²¹⁵ ÚS uzavřel, že „kde

²¹² „Vyžaduje-li to zájem dítěte a poměry v rodině, může soud upravit styk dítěte s prarodiči a sourozenci.“

²¹³ K tomu shodně HORNIČKOVÁ, Erika. Právní postavení domnělého otce (3.). *Právo a rodina*, 2017, roč. 19, č. 10, s. 10.

²¹⁴ BRUNCKO, Stanislav. *Kde se v zákoně skrývá biologický nebo sociální rodič?* In Dny práva 2012. Brno: Masarykova univerzita, 2013 [online]. law.muni.cz [cit. 25. ledna 2018]. Dostupné na <https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2012/files/rodicovstvi/BrunckoStanislav.pdf>.

²¹⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 23. dubna 2013, sp. zn. II. ÚS 4160/12.

se dostane do konfliktu zájem osob pokrevně příbuzných, u nichž prokazatelně existují i sociální vazby tvořící typické rysy rodiny, se zájmem osob nepříbuzných, mezi nimiž a dítětem se v minulosti sice rovněž vytvořily v důsledku déletrvajícího společného soužití shora zmíněné vazby emoční, sociální a další [...], je třeba – není-li zde jiný naléhavý důvod – poskytnout ochranu těm rodinným vztahům, které naplňují vedle vazeb emočních a sociálních i vztah pokrevního příbuzenství“.²¹⁶ ÚS tedy upřednostnil právo biologického otce, jehož biologické otcovství není sporné, na styk s dítětem v případě, že mezi ním a dítětem byla již vytvořena citová vazba, ačkoliv byla oslabena v důsledku omezení jejich styku, před zájmem dítěte vyrůstat v klidném a harmonickém prostředí rodiny, jež namítala matka dítěte. S tímto názorem ÚS se ztotožňuji a domnívám se, že pokud by soud neumožnil biologickému otci styk s dítětem, jednalo by se o závažné porušení jeho práva na respektování rodinného života dle čl. 8 Úmluvy.

ÚS se však zabýval i případem, kdy biologické otcovství putativního otce nebylo postaveno najisto a bylo mezi stranami sporné. Stěžovatelka ústavní stížností brojila proti usnesení krajského soudu, kterým bylo nařízeno předběžné opatření, jímž byla stěžovatelce uložena povinnost umožnit putativnímu otci styk s jejím nezletilým synem. Otcovství putativního otce v té době ještě nebylo určeno a putativní otec se teprve domáhal určení svého otcovství. Krajský soud rozhodnutí o nařízení předběžného opatření odůvodnil potřebou předejít zpřetrhání vazeb mezi putativním otcem a dítětem, jež by mohly nastat v případě dlouhodobějšího odloučení. ÚS stanovil, že ZOR umožňuje upravovat styk nezletilého dítěte leda s rodiči (s výjimkou prarodičů a sourozenců) a „ani rozšiřujícím výkladem nelze dovodit, že by se styku s nezletilým mohl (úspěšně) domáhat muž, který se o určení otcovství teprve pře“.²¹⁷ Dle ÚS skutečnost, že řízení o určení otcovství žalobce nebylo dosud pravomocně skončeno, zakládá povinnost soudu „vycházet jako z nesporné skutečnosti, že žalobce otcem nezletilého není“.²¹⁸ Úvahu krajského soudu, dle které „zpřetrhání vazeb mezi rodičem a dítětem je závažnější než upravení styku dítěte s osobou, o které bude následně zjištěno, že jeho otcem není“,²¹⁹ vyhodnotil ÚS jako chybnou. Závěrem ÚS konstatoval, že „nezbytným předpokladem svěřeni nezletilého proti vůli jeho matky [...] žalobci, byť na relativně krátkou dobu, je najisto postavená existence biologické vazby mezi nezletilým a žalobcem“.²²⁰ ÚS zde tedy zcela striktně zamítl možnost putativního otce na styk s dítětem, dokud nebude postaveno na jisto, že je biologickým otcem dítěte.

²¹⁶ Tamtéž.

²¹⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 12. dubna 2012, sp. zn. Pl. ÚS 868/12.

²¹⁸ Tamtéž.

²¹⁹ Tamtéž.

²²⁰ Tamtéž.

Z výše uvedeného vyplývá, že ačkoliv bylo za účinnosti ZOR možné analogicky dovodit právo na styk pro putativního otce z § 27 odst. 4 ZOR, nezbytnou podmínkou byla vždy jistota ohledně jeho biologického otcovství, jenž nebylo stranami zpochybňováno.

6.2 Právo na styk putativního otce s dítětem dle OZ

OZ na rozdíl od ZOR zakotvuje výslovně právo osob příbuzných s dítětem či osob dítěti společensky blízkých na styk s dítětem v § 927, který stanoví: „*Právo stýkat se s dítětem mají osoby příbuzné s dítětem, ať blízce či vzdáleně, jakož i osoby dítěti společensky blízké, pokud k nim má dítě citový vztah, který není jen přechodný, a pokud je zřejmé, že by nedostatek styku s těmito osobami pro dítě znamenal újmu (...)*.“²²¹ Toto ustanovení představuje pozitivní závazek státu, který vyplývá z čl. 8 Úmluvy, dle kterého je stát povinen účinně respektovat rodinný život.²²² ESLP v této věci vyslovil, že „*pokud je tedy existence rodinné vazby prokázána, stát musí v zásadě jednat způsobem, který umožní rozvíjení této vazby (...)*“.²²³ Pomocí styku dítěte s jinými osobami než rodiči dochází k realizaci práva na rodinný život dítěte. Dítě může prostřednictvím styku získávat a rozvíjet rodinné vazby, čímž je sledován zájem dítěte.²²⁴

Ze znění § 927 OZ není zřejmé, zda se podmínka citového vztahu, který není jen přechodný, vztahuje pouze na osoby dítěti společensky blízké, nebo také na osoby s dítětem příbuzné. Dle Šínové je existence citové vazby nezbytná taktéž u osob, které jsou s dítětem příbuzné.²²⁵ Soudy by se měly snažit vykládat pojem „*citový vztah*“ co nejdříve, nicméně s přihlédnutím k podmínce délky trvání takového vztahu, přičemž se musí jednat o vztah dlouhodobého charakteru, který není jen přechodný. Je zcela v kompetencích soudu, jak posoudí újmu, která hrozí dítěti při nedostatku styku s těmito osobami. Citový vztah musí být posouzen konkrétně, ve vztahu k určité osobě.²²⁶ Existence citového bude zkoumána zejména v situacích, kdy osoba fakticky vykonávala péči o dítě, avšak tento výkon péče byl přerušen, čímž došlo i k porušení citového vztahu. Rozhodující je pak posouzení, zda vztah mezi dítětem

²²¹ § 927 OZ.

²²² WESTPHALOVÁ, Lenka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1173.

²²³ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 10. července 2002, *Kutzner proti Německu*, č. 46544/99, bod 61.

²²⁴ WESTPHALOVÁ, Lenka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1172.

²²⁵ ŠÍNOVÁ, Renáta. In MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655 – 975*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 1130-1131.

²²⁶ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. 1. vydání. Ostrava: Sagit, 2012, s. 401-402.

a osobou společensky blízkou je možné opět navázat.²²⁷ Právo na styk dítěte s osobami odlišnými od rodičů dítěte je zakotven také v čl. 5 odst. 1 Úmluvy o styku s dětmi.²²⁸ Tohoto práva se může osoba příbuzná či společensky blízká, jakož i dítě domáhat u soudu.²²⁹

Pokud budeme předpokládat, že putativní otec je skutečně biologickým otcem dítěte, avšak nachází se v bezvýchodné situaci, kdy nemůže podat návrh na určení otcovství, jelikož dítě již právního otce má, a zároveň není aktivně legitimován k podání návrhu na popření otcovství, zůstává tato možnost jako jediné východisko, jak se domoci styku s dítětem i proti vůli matky. ESLP v rozsudku *Ahrens proti Německu* shrnul svoji dosavadní judikaturu tak, že členské státy mají s ohledem na čl. 8 Úmluvy „závazek zkoumat, zda je v nejlepším zájmu dítěte umožnit jeho biologickému otci založit vztah mezi nimi, např. prostřednictvím přiznání práva na styk. Biologický otec nesmí být zcela vyloučen ze života jeho dítěte, ledaže jsou k tomu důležité důvody vyplývající z nejlepšího zájmu dítěte (...)“.²³⁰

Je otázkou, zda je možné putativního otce považovat za příbuzného dítěte, kterému svědčí právo styku dle § 927 OZ. Příbuzenství je definováno jako „vztah založený na pokrevním poutu, nebo vzniklý osvojením“.²³¹ Byť je právní postavení putativního otce jako příbuzného dítěte problematické,²³² putativního otce váže s dítětem pokrevní pouto a dle gramatického výkladu, se tedy jedná dle § 772 OZ o příbuzného v linii přímé a dle § 773 OZ o příbuzného v prvním stupni. Putativnímu otci by tedy mohlo svědčit právo styku s dítětem jako příbuznému dítěte dle § 927 OZ.²³³ Ačkoliv je putativní otec skutečným biologickým otcem dítěte, nedisponuje rozhodnutím soudu, které by tuto skutečnost potvrzovalo. ÚS v tomto případě nabádá putativního otce k podání návrhu na určení příbuzenství podle § 771 OZ. Poté, co soud rozhodne, že putativní otec je příbuzným dítěte, může se dalším návrhem domáhat určení styku podle § 927 OZ.²³⁴ ÚS připustil tento postup i pro případ, že mezi biologickým otcem a dítětem dosud nebyl vytvořen citový vztah. Takový postup hodnotím jako souladný se závěry

²²⁷ WESTPHALOVÁ, Lenka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo* (§ 655 – 975). *Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1173.

²²⁸ „Pokud to je v nejlepším zájmu dítěte, lze rozhodnout o styku mezi dítětem a osobami jinými než jeho rodiči, které mají s dítětem rodinná pouta.“

²²⁹ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. 1. vydání. Ostrava: Sagit, 2012, s. 402.

²³⁰ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 22. března 2012, *Ahrens proti Německu*, č. 45071/209, bod 74.

²³¹ § 771 OZ.

²³² K tomu blíže ŠÍNOVÁ, Renáta. In MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655 – 975*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 833.

²³³ K tomu shodně BRUNCKO, Stanislav. *Kde se v zákoně skrývá biologický nebo sociální rodič?* In *Dny práva 2012*. Brno: Masarykova univerzita, 2013 [online]. law.muni.cz [cit. 25. ledna 2018]. Dostupné na <https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2012/files/rodicovstvi/BrunckoStanislav.pdf>.

²³⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 16. května 2017, sp. zn. II. ÚS 3122/16, bod 58.

judikatury ESLP. Jako druhou možnost ÚS uvádí přímé podání návrhu dle § 927 OZ, s tím, že otázka příbuzenství dle § 771 OZ bude řešena přímo v rámci řízení o tomto návrhu.²³⁵

Právo styku putativního otce s dítětem lze odvozovat také od práva osoby dítěti společensky blízké. V takovém případě mohou nastat dvě situace. V prvním případě byl mezi putativním otcem a dítětem vytvořen citový vztah. Putativního otce je tedy možné považovat za osobu dítěti společensky blízkou. Na základě toho může soud putativnímu otci přiznat právo na styk s dítětem dle § 927 OZ.

Dále může dojít k situaci, kdy zcela absentuje citový vztah mezi putativním otcem a dítětem. Dle ESLP může i zamýšlený rodinný život spadat pod působnost čl. 8 Úmluvy v případech, kdy domnělý otec nemohl realizaci rodinného života a vytvoření rodinné vazby ovlivnit. ESLP tak rozšířil pojem „*rodinný život*“ i na potenciální vztah, který by se mohl mezi biologickým otcem a dítětem vytvořit a přiznal tak biologickému otci právo na styk i v případě, kdy zde zcela absentovala rodinná vazba v důsledku toho, že biologický otec neměl příležitost si s dítětem rodinnou vazbu vytvořit.²³⁶ Avšak dle české právní úpravy je opět nezbytné, aby zde byl již vytvořen citový vztah mezi dítětem a putativním otcem, jinak soud nemůže přiznat putativnímu otci právo na styk s dítětem. Westphalová však dále doplňuje, že „*pokud by taková možnost byla připuštěna, bylo by nutné v řízení o určení styku posuzovat i fakticitu tvrzení o biologickém otcovství*“.²³⁷

Z existence a samotného výkladu § 927 OZ vyplývá, že judikatura vycházející ze ZOR, která striktně odmítala styk dítěte s osobou, u které byla sporná její biologická vazba s dítětem, je již v současné době překonána. Naopak v případě, že již byla vytvořena citová vazba mezi putativním otcem a dítětem, je v zájmu dítěte, aby byl styk realizován. Dle mého názoru by mělo být putativnímu otci přiznáno právo na styk s dítětem i v případě, že citová vazba mezi putativním otcem a dítětem dosud nebyla vytvořena z důvodu absence možnosti si tuto vazbu vytvořit. Jedině tak by byl postup soudů souladný se závěry judikatury ESLP. Nutným předpokladem by však byla právní jistota ohledně biologického otcovství.

²³⁵ Tamtéž, bod 59.

²³⁶ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 21. března 201, *Anayo proti Německu*, č. 20578/07, bod 57.

²³⁷ WESTPHALOVÁ, Lenka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1174.

Závěr

Ve své diplomové práci jsem provedla analýzu české právní úpravy týkající se právního postavení putativních otců, doplněnou o závěry judikatury ÚS a NS. Za účelem kompletního zodpovězení výzkumných otázek jsem následně zanalyzovala také několik klíčových rozhodnutí ESLP z oblasti aktivní legitimace k podání návrhu na popření otcovství a práva putativního otce na styk s dítětem.

Cílem této diplomové práce bylo provést analýzu současné právní úpravy postavení putativního otce a zjistit, zda česká právní úprava dává putativnímu otci nějakou možnost, jak se domoci právního spojení se svým dítětem i proti vůli matky dítěte a pomocí analýzy judikatury ESLP zjistit, zda je česká právní úprava v souladu se závěry zde vyslovenými.

Z analýzy právní úpravy určování a popírání otcovství v českém právním řádu vyplývá, že putativní otec je aktivně legitimován k podání návrhu na určení otcovství pouze v případech, kdy dítě nemá právního otce. Pokud již bylo právní otcovství k dítěti založeno ve vztahu k jinému muži na základě jedné z vyvratitelných domněnek otcovství, není putativní otec aktivně legitimován k podání návrhu na popření otcovství právního otce. Putativnímu otci nepřísluší ani právo dovolat se neplatnosti souhlasného prohlášení rodičů, tímto právem disponují opět pouze matrikoví rodiče dítěte. Pokud bylo souhlasné prohlášení učiněno mužem, který není biologickým otcem dítěte, a bylo vedeno záměrem „vyblokovat“ putativního otce z možnosti domoci se právního otcovství, může být považováno pro rozpor s dobrými mravy za absolutně neplatné. Avšak ani aplikace absolutní neplatnosti není dle názorů vědecké veřejnosti přípustná z důvodu zachování právní jistoty statusových poměrů. Jako jediná možnost, jak se může putativní otec domoci popření otcovství právního otce, se jeví popření otcovství z moci úřední dle § 793 OZ. Takový postup je však aplikovatelný pouze v případě, je-li otcovství putativního otce založeno na základě druhé domněnky otcovství. Zahájení řízení o popření otcovství dle § 793 OZ je však plně v diskreci soudu, putativní otec může dát toliko podnět k zahájení tohoto řízení. Zůstává tedy otázkou, nakolik budou obecné soudy taková řízení zahajovat z důvodu hájení práv putativních otců. Lze tedy shrnout, že český právní řád putativnímu otci neposkytuje téměř žádné prostředky, pomocí kterých by se mohl domoci právního spojení se svým biologickým dítětem.

Za účelem zodpovězení další výzkumné otázky této práce jsem provedla analýzu klíčových rozhodnutí ESLP týkajících se práv putativních otců.²³⁸ Dle ESLP je česká právní úprava okruhu osob aktivně legitimovaných k podání návrhu na popření otcovství v souladu s čl. 8

²³⁸ Dílčí závěr viz kapitola 5.3 této práce.

Úmluvy. Aby však bylo právo putativního otce na respektování soukromého a rodinného života zaručené čl. 8 Úmluvy plně respektováno, je třeba v každém případě minimálně zvažovat, zda je v nejlepším zájmu dítěte přiznat putativnímu otci právo na styk s dítětem a umožnit mu tak alespoň faktický kontakt s dítětem. České soudy by tedy měly s ohledem na tyto závěry využívat § 927 OZ a v každém konkrétním případě posuzovat, zda je v nejlepším zájmu dítěte umožnit putativnímu otci styk s dítětem, jedině tak bude rozhodování českých soudů v souladu s judikaturou ESLP.

V průběhu psaní celé diplomové práce uvažuji, zda se přiklonit *de lege ferenda* k zavedení aktivní legitimace k podání návrhu na popření otcovství pro putativního otce či nikoliv. Zprvu jsem nahlížela na přiznání aktivní legitimace k podání návrhu na popření otcovství pro putativního otce jako na jednoznačně nejvhodnější a nejspravedlivější řešení. Život však není černobílý a životní situace a konkrétní okolnosti mohou být natolik rozmanité, že ne vždy by bylo zavedení aktivní legitimace k podání návrhu na popření otcovství pro putativního otce nejlepším řešením. Na jedné straně se totiž vyskytují případy záměrného „vyblokování“ domnělého otce ze života dítěte matkou dítěte, na straně druhé se může objevit i opačný extrémní případ, kdy domnělý otec usiluje o popření otcovství právního otce pouze za účelem šikany matky dítěte a nemusí být veden skutečným zájmem o dítě samotné. Domnívám se, že zavedení aktivní legitimace k podání návrhu na popření otcovství pro putativního otce a následné úspěšné popření otcovství právního otce dítěte by nemuselo být vždy zcela v souladu s nejlepším zájmem dítěte. Proti právu dítěte znát svůj původ a zájmu na dosažení souladu mezi biologickým, právním a sociálním rodičovstvím stojí totiž také zájem dítěte na stabilitě statusových poměrů a prostředí či rodinného zázemí, v němž vyrůstá. Obávám se, že zavedení aktivní legitimace k podání návrhu na popření otcovství pro putativního otce by mohlo být na úkor zájmům dítěte na stabilitě rodinného prostředí, ač by bylo toto řešení pro putativního otce bezpochyby spravedlivé a zachovávalo by tak lépe jeho právo na rodinný život. Proto zůstávám spíše konzervativní a přikláním se k názoru, že aktivní legitimace k podání návrhu na popření otcovství pro putativního otce by do české právní úpravy zakotvena být neměla. Jako řešení, které by neohrožovalo zájem dítěte na stabilitě rodinného prostředí, zároveň zlepšilo postavení putativního otce a současně by lépe reflektovalo judikaturu ESLP, hodnotím „*připuštění žaloby putativního otce směřující toliko k deklaraci jeho pokrevního pouta k dítěti*“²³⁹, jež navrhuje Šínová. Vzápětí by putativní otec mohl usilovat o přiznání práva na styk s dítětem jako příbuzný dítěte dle § 927 OZ. K ochraně putativních otců v extrémních případech, kdy jde o záměrné

²³⁹ ŠÍNOVÁ, Renáta. In MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655 – 975*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 951.

„vyblokování“ putativního otce by měly soudy využívat § 793 OZ. Pouze však, pokud jde o otcovství založené druhou domněnkou a popření otcovství právního otce je v zájmu dítěte.

De lege ferenda se však přikláním k zavedení aktivní legitimace k podání návrhu na popření otcovství pro dítě samotné, jak jej navrhoval vládní návrh OZ. A to především s ohledem na odpadnutí nutnosti chránit zájem dítěte na stabilním rodinném prostředí a zakotvení možnosti sladit biologické a právní otcovství z vůle samotného dítěte.

Vzhledem k aktuálnosti tématu a s ohledem na relativně nedávný náleží ÚS lze očekávat, že judikatura soudů se bude v budoucnu vyvíjet či že dojde k legislativním změnám v oblasti okruhu aktivně legitimovaných osob k podání návrhu na popření otcovství. Bude také zajímavé i nadále sledovat vývoj judikatury v oblasti zahájení řízení o popření otcovství z moci úřední dle § 793 OZ za účelem hájení práv putativních otců a přiznávání práva na styk putativního otce s dítětem dle § 927 OZ.

Seznam použitých zdrojů

Monografie a učebnice

- BARTOŇ, Michal a kol. *Základní práva*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016. 608 s.
- ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. 1. vydání. Ostrava: Sagit, 2012. 1119 s.
- HENDRYCH, Dušan a kol. *Právní slovník*. 3. podstatně rozšířené vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 1481 s.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. 366 s.
- HUBÁLKOVÁ, Eva. *Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika*. 1. vydání. Praha: Linde, 2003. 743 s.
- KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995. 386 s.
- KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2009. 191 s.
- NĚMEČEK, Tomáš. *Padni komu padni – Život a případy Elišky Wagnerové*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016. 160 s.
- SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekonstrukci soukromého práva*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014. 244 s.
- ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Aktuální problémy rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. Praha: Leges, 2013. 304 s.

Komentáře

- HRUŠÁKOVÁ M. a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 586 s.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. 1380 s.
- KMEC, Jiří a kol. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. 1660 s.
- MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655 – 975*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016. 2064 s.

Odborné články

- HADERKA, Jiří. Případ Keegan versus Irsko. *Právní rozhledy*, 1995, roč. 3, č. 8, s. 311 – 313.
- HORNÍČKOVÁ, Erika. Právní postavení domnělého otce (1.). *Právo a rodina*, 2017, roč. 19, č. 8, s. 4 – 8.
- HORNÍČKOVÁ, Erika. Právní postavení domnělého otce (2.). *Právo a rodina*, 2017, roč. 19, č. 9, s. 4 – 12.
- HORNÍČKOVÁ, Erika. Právní postavení domnělého otce (3.). *Právo a rodina*, 2017, roč. 19, č. 10, s. 9 – 15.
- KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. O příbuzenství a švagrovství. *Právní rozhledy*, 2013, roč. 21, č. 8, s. 294 – 298.
- POLÁKOVÁ, Martina. Určení rodičovství z pohledu práva dítěte znát své rodiče deklarovaného Úmluvou o právech dítěte. *Právní rozhledy*, 2002, roč. 10, č. 2, s. 55 – 58.
- ŠÍNOVÁ, Renáta. K neplatnosti určení otcovství souhlasným prohlášením rodičů. *Soukromé právo*, 2016, roč. 4, č. 9, s. 2 – 9.
- ŠŤASTNÁ, Anna, PALONCYOVÁ, Jana. První partnerská soužití českých žen a mužů a rostoucí význam kohabitací. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 2011, roč. 12, č. 2, s. 16 – 29.

Judikatura

- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 26. května 1994, *Keegan proti Irsku*, č. 16969/90.
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 27. října 1994, *Kroonová a ostatní proti Nizozemí*, č. 18535/91.
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 10. července 2002, *Kutzner proti Německu*, č. 46544/99.
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 21. března 2010, *Anayo proti Německu*, č. 20578/07.
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 26. března 1985, *X a Y proti Nizozemí*, č. 8978/80.

- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 22. března 2012, *Ahrens proti Německu*, č. 45071/209.
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 21. 2. 1990, *Powell a Rayner proti Spojenému království*, č. 9310/81.
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 29. června 1999, *Nylund proti Finsku*, č. 27110/95.
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 15. září 2011, *Schneider proti Německu*, č. 17080/07.
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 1. března 2004, *L. proti Nizozemí*, č. 45582/99.
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 22. června 2004, *Pini a ostatní proti Rumunsku*, č. 78028/01.
- Nález Ústavního soudu ze dne 12. dubna 2012, sp. zn. Pl. ÚS 868/12.
- Nález Ústavního soudu ze dne 20. února 2007, sp. zn. II. ÚS 568/06.
- Nález Ústavního soudu ze dne 16. května 2017, sp. zn. II. ÚS 3122/16.
- Nález Ústavního soudu ze dne 23. dubna 2013, sp. zn. II. ÚS 4160/12.
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 23. září 2014, sp. zn. IV. ÚS 1379/14.
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 30. května 2017, sp. zn. IV. ÚS 1511/17.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. července 2010, sp. zn. 21 Cdo 298/2010.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. dubna 2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. listopadu 2011, sp. zn. 21 Cdo 4795/2010.

Právní předpisy

- Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ze dne 4. listopadu 1950 ve znění Protokolu č. 14, který vstoupil v platnost 1. června 2010.
- Pokyn obecné povahy nejvyššího státního zástupce ze dne 5. listopadu 2003, o postupu státních zástupců při prošetřování předpokladů žaloby podle § 62 nebo § 62a zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění zákona 91/1998 Sb.
- Úmluva o právech dítěte ze dne 20. listopadu 1989, v aktuálním znění.
- Úmluva o styku s dětmi ze dne 15. května 2003, v aktuálním znění.

- Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti právního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 89/2012, občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 94/1964 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

Internetové zdroje

- Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva - Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 14. ledna 2016, *Mandet proti Francii*, č. 30955/12. [online]. hudoc.echr.coe.int, [cit. 12. ledna 2018]. Dostupné na <[https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-169296"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{)>.
- HRUBÁ, Michaela. *Lidskoprávní aspekty procesu sladování biologického a právního rodičovství*. In Sborník příspěvků z mezinárodní konference Dny veřejného práva konané na PrF MU. Brno: Masarykova univerzita, 2007 [online]. law.muni.cz [cit. 21. ledna 2018]. Dostupné na <<https://www.law.muni.cz/sborniky/Days-of-public-law/files/pdf/ustava/Hruba.pdf>>.
- TUROŇOVÁ, Jana, VOJTOVÁ, Tereza. *Otec jako slabší strana*. In COFOLA 2010: the Conference Proceedings, 1. edition. Brno: Masaryk University, 2010 [online]. law.muni.cz [cit. 25. ledna 2018]. Dostupné na <https://www.law.muni.cz/sborniky/cofola2010/files/slabi/Vojtova_Tereza_1655.pdf>.
- BRUNCKO, Stanislav. *Kde se v zákoně skrývá biologický nebo sociální rodič?* In Dny práva 2012. Brno: Masarykova univerzita, 2013 [online]. law.muni.cz [cit. 25. ledna 2018]. Dostupné na <https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2012/files/rodicovstvi/BrunckoStanislav.pdf>.

- KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Práva putativního otce aneb být či nebýt*. In Dny práva 2012. Brno: Masarykova univerzita, 2013 [online]. law.muni.cz [cit. 2. ledna 2018]. Dostupné na https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2012/files/rodicovstvi/KralickovaZdenka.pdf.

Ostatní

- Návrh nového občanského zákoníku – vládní návrh, duben 2011 [online]. obcanskyzakonik.justice.cz [cit. 25. února 2018]. Dostupné na http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/OZ_Navrh_zakona_s_obsahem_11042011.pdf.

Abstrakt

Diplomová práce pojednává o právním postavení putativního otce v českém právním řádu. Práce analyzuje možnosti, které český právní řád dává putativnímu otci za účelem sladění jeho biologického a právního otcovství. Cílem práce je dále zjistit, zda je česká právní úprava v souladu s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva.

Diplomová práce se skládá ze šesti kapitol. První kapitola teoreticky vymezuje základní pojmy biologické, sociální a právní otcovství a také ústřední pojem práce – putativní otec. Druhá kapitola mapuje práva putativního otce a dítěte zaručená Úmluvou o ochraně základních práv a svobod a Úmluvou o právech dítěte. Na třetí kapitolu, která je věnována současné právní úpravě určování otcovství, bezprostředně navazuje kapitola čtvrtá, zabývající se popíráním otcovství. Obě kapitoly vymezují zejména postavení putativního otce v těchto úpravách. Pátá kapitola obsahuje analýzu judikatury Evropského soudu pro lidská práva a nejnovějšího nálezu Ústavního soudu týkající se problematiky práv putativních otců. Šestá kapitola popisuje možnost práva na styk putativního otce s dítětem.

Abstract

The thesis deals with the legal status of the putative father in the Czech legal order. The thesis analyses the possibilities which putative father has in order to reconcile his biological and legal paternity. The aim of the thesis is also to find out whether the Czech legislation is in agreement with the case law of the European Court of Human Rights.

The thesis consists of six chapters. The first chapter theoretically defines the basic terms such as biological, social and legal paternity and also the principal term of the thesis – a putative father. The second chapter maps the rights of the putative father and child, which are guaranteed by the European Convention on Human Rights and Convention on the Rights of the Child. The third chapter which is devoted to the current legislation of the determination of paternity is immediately followed by the fourth chapter which is concerned with the denial of paternity. Both chapters define the position of the putative father in legislation. The fifth chapter contains an analysis of the case law of the European Court of Human Rights and the latest decision of the Constitutional Court concerning with the rights of putative fathers. The sixth chapter describes the possibility of the right to contact of the putative father with a child.

Klíčová slova

putativní otec, právní otec, biologický otec, sociální otec, právní domněnky otcovství, určení otcovství, popření otcovství, právo na styk s dítětem, Evropský soud pro lidská práva, Úmluva o ochraně lidských práv a svobod, nejlepší zájem dítěte

Key words

putative father, legal father, biological father, social father, legal presumptions of paternity, determination of paternity, denial of paternity, right to contact with the child, European Court of Human Rights, European Convention on Human Rights, best interest of the child